

Antalya Tarihi ve Kültürü
Çalışmayı Hazırlayan
Yasemin Ertuğrul

Yönetici
Doç. Dr. Bülent Yorulmaz

K.K.T.C.
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
FEN – EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ'NE
MEZUNİYET
ÇALIŞMASI OLARAK SUNULMUŞTUR

LEFKOŞA – 2000

ÖNSÖZ

Antalya'nın binlerce yıl öncesinden günümüze gelen çeşitli uygarlıklar bünyesinde barındıran tarihi zenginliği, doğa güzelliği, iklim ve turkuvaz renkli temiz denizi ile yaşanılabilir bir kettir. Karain Mağarası'nda yapılan arkeolojik kazılar sonunda Antalya'da günümüzden 50 bin yıl önce insanların yaşadığı, çeşitli dönemlere ait kalıntıların bulunması ile kanıtlanmıştır.

Bir kenti tanıtmaya onun tarihi özellikleri ile başlanabilir.. Ya da coğrafi ve idari konumu ilk planda ele alınabilir. Fakat Antalya gibi çok yönlü özelliklere sahip bir kent için tanıtmaya nereden başlanması gerektiğine karar vermek, bu şehri tanıtmaya çalışan bir çok insan için her zaman zor olmuştur.

Bir rivayete göre 2 . Attalos adamlarına : “Gidin yeryüzünün cennetini bulun” der. Adamları uzun arayışlardan sonra Antalya'ya gelirler ve krallarına haber salarlar. 2 . Attalos; Antalya'yı çok beğenir ve cennetin kucağına bir kent inşa eder. M.Ö. 159 – 138 yıllarından bu yana gelen bu şehir zamanın süzgecinden geçerek Antalya olmuştur.

İşte ben bu çalışmamızda yeryüzünü bulunan cenneti Antalya'yı; doğası, tarihi, kültürü ve coğrafyası ile ele alacak, dilimiz döndüğünce anlatacağım.

Öğrencilik hayatımda her konuda bana yardımcı olan ailem, desteğini esirgemeyen ve tüm sıkıntılarımla paylaşan eşim Ahmet Süleymanlar'a, derslerimde bana yardımcı olan bölüm hocalarıma ve dekanımız, danışman hocam Doç. Dr. Bülent Yorulmaz'a soyismi gibi yorulmadan sabırla bana ve tüm öğrencilere yardımcı olduğu için çok teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

1977 tarihinde Antalya'nın güzel bir ilçesinde olan Elmalı'da doğdum. İlköğrenimimin yarısını Antalya Barbaros ilkokulunda diğer yarısını Elmalı ilköğretim okulunda bitirip Elmalı lisesi Türkçe – Matematik bölümünden mezun oldum. 1995 – 96'da Yakın Doğu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne kayıt oldum. Hayallerimin ilk başlangıcı gerçekleşmişti.

Üniversitemizin ize sağlamış olduğu Pedagojik Formasyon kurslarından aldığım sertifikayla da öğretmenlik mesleğini yapmak istiyorum.

İÇİNDEKİLER

ANTALYA'NIN TARİHSEL KRONOLOJİSİ.....	6
SEYAHATNAMELERDE ANTALYA.....	7
İBNİ BATUDA.....	7
CHARLES FELLOWS.....	7
KARL GRAFEN LANCKORONSKI.....	8
EVLIYA ÇELEBİ.....	8
ANTALYANIN TARİHİ.....	9
KARAIN, BELDİBİ MAĞARALARI VE KARATAŞ (SEMAHÖYÜK) BULGULARI.....	9
LİDYALILAR DÖNEMİ.....	9
PERSLER DÖNEMİ.....	10
HELENİSTİK DÖNEM.....	10
KORSANLAR DÖNEMİ.....	10
ROMA DÖNEMİ.....	10
BİZANS DÖNEMİ.....	11
SELÇUKLU DÖNEMİ.....	11
HAMİTOĞULLARI VE TEKE OĞULLARI.....	11
OSMANLI DÖNEMİ.....	12
İTALYANLARI ANTALYA'YI İŞGALİ.....	12
CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA ANTALYA.....	14
ATATÜRK'ÜN ANTALYA'YA GELİŞİ.....	16
1934'LERDE ANTALYA.....	17
ANTALYA İÇİNDEKİ TARİHİ ESERLER.....	22
SURLAR.....	23
ÜÇ KAPILAR.....	23
HİDİRLİK KULESİ.....	23
YİVLİ MİNARE.....	24
KESİK MİNARE.....	24
BALİ BEY CAMİİ.....	25
MÜSELLİM CAMİİ.....	25
MURAT PAŞA CAMİİ.....	25
TEKELİ MEHMET PAŞA CAMİİ.....	25
ŞEYH SİNAN CAMİİ.....	25
ZİNCİRKIRAN TÜRBEŞİ.....	25
HANLAR VE KERVANSARAYLAR.....	26
EVDİR HAN.....	26
KIRKGÖZ HAN.....	26
ALARA HAN.....	26
ŞARAPSA HAN.....	26
AHİ YUSUF MESCİDİ.....	27
KARATAY MEDRESEŞİ.....	27
YİVLİ MİNARE VE KÜLLİYESİ.....	27
NİGAR HATUN TÜRBEŞİ.....	27
MEVLEVİHANE.....	27
İSKELE CAMİİ.....	27
KALEİÇİ.....	28
YAT LİMANI.....	28

GIYASEDDİN KEYHÜSREV MEDRESESİ.....	29
PERGE.....	29
ASPENDOS.....	29
SİLLYON.....	30
SİDE.....	30
ALANYA.....	30
PHASELİS.....	30
KORY DALLA.....	31
RADIAPHOLİS.....	31
OLYMPOS.....	31
MYRA.....	32
KEKOVA.....	32
TERMESSOS.....	33
KSANTOS.....	33
SELGE.....	33
PHASELİS.....	33
LİMYRA.....	34
ARYKANDA.....	35
ANDRİAKE.....	35
SİMENA.....	35
ANTİPHELLOS.....	35
PATARA.....	36
ANTALYA MÜZESİ.....	36
ANTALYA'DA BULUNAN MEDRESELER.....	36
ANTALYA'DA BULUNAN TÜRBELER.....	37
ANTALYA'NIN DOĞAL YAPISI.....	37
AKDAĞ.....	39
SUSUZ DAĞLAR.....	39
ALACADAĞ.....	39
BEYDAĞLARI.....	39
TAHTALI DAĞ.....	40
GEYİK DAĞLARI.....	40
OVALAR.....	40
AKARSULAR.....	41
GÖLLER.....	41
TOPRAĞIN KULLANIM ORANI.....	41
YÜZEY ŞEKİLLERİNE GÖRE TOPRAĞIN DAĞILIMI.....	42
İKLİM.....	43
BİTKİ ÖRTÜSÜ.....	43
ANTALYA'NIN MAĞARALARI.....	44
ALTINBEŞİK - DÜDENSUYU MAĞARASI.....	45
KOCAİN MAĞARASI.....	45
DİDİM MAĞARASI.....	45
MAVİ MAĞARA.....	45
KARAİN MAĞARASI.....	46
DAMLATAŞ MAĞARASI.....	46
ANTALYA'DA BULUNAN MADENLER.....	47
ANTALYA'NIN ÇAĞLAYANLARI.....	47
NTALYANIN DOĞAL PLAJLARI.....	48
ANTALYA'NIN İÇMELERİ VE KAPLICALARI.....	48
ANTALYA'NIN GEZİ VE MESİRE YERLERİ.....	48

EKONOMİK YAPI.....	49
SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPI.....	50
SOSYAL HAYATA GENEL BAKIŞ.....	51
ANTALYA'DA 1948 – 1955.....	53
KIZ İSTEME.....	53
DİŞ DİRGİTİ.....	55
TUZ DÜĞÜNÜ.....	55
SÜNNET MERASİMİ.....	55
KADIN VE SÜSLEME.....	55
GIYİM KUŞAM.....	56
EV DEKORASYONU.....	56
YÖRESEL YEMEKLER VE YİYECEKLER.....	56
EL SANATLARI.....	58
CENAZE TÖRENİ.....	59
ANTALYA AĞZI.....	59
NİNNİLER.....	60
MANİLER.....	60
MASALLAR.....	60
TEKE YÖRESİNİN HALK OYUNLARI.....	61
ÇOCUK OYUNLARI.....	63
KOCAKARI İLAÇLARI VE TEDAVİLERİ.....	63
BATIL İNANÇLAR.....	63
NAZAR İNANCI.....	65
RÜYA TABİRLERİ.....	65
BÜYÜ.....	66
ÇOCUK OYUNLARI.....	67
ANTALYA'NIN İLÇELERİ.....	68

GİRİŞ

Eski yerleşim merkezlerinden birisi olan Antalya için birçok savaşlar yapılmıştır. Her şey bu güzel kente sahip olmak, doğa güzelliklerinden faydalanmak içindir. Özellikle coğrafi konumu nedeni ile Akdeniz'in önemli bir yerindedir. Medeniyetler yüzyıllar boyunca Antalya'yı daha da güzelleştirmek için kentler, tiyatrolar, camiler, surlar, türbeler yapmışlardır.

Antalya diğer yerleşim merkezlerine göre daha gelişmiş durumdaydı. Çünkü geçen zaman süresince her medeniyetten bir parça kültür alınmıştır. Ekonomik yapısı, doğal zenginliği ile her geçen günde büyümüştür. Antalya içinde çok çeşitli milletlerin halkı birlikte yaşamışlardır. Antalya Türk'ler için Akdeniz'e açılan bir kapı özelliği taşıırken 7.y.y.'da Hristiyan alemi için dinlerinin Anadolu'ya yayılmasında önemli bir merkez durumundadır.

Mutlaka bu amaçlara ulaşmak için savaşlar sırasında yağmalar yapılmış önemli kültür yapıtları hasara uğratılmıştır. Helenistik Dönem içinde İskender'in Side, Perge, Aspendos'u, alıp Termosos'u alamaması onu sinirlendirmiş etraftaki tüm ormanı5 yakmıştır. Bunu küçük bir örnek olarak olarak düşünürsek Antalya için neler yapıldığını anlamak zor değildir sanırım.

ANTALYANIN TARİHSEL KRONOLOJİSİ

Antalya en eski yerleşim birimlerinden birisidir. Antalya'nın doğa güzelliği ve zenginliği; iklim yumuşaklığı, toprağın verimliliği, sahillerindeki tabi koyların cazibesi, denizle kucak kucağa bulutlara uzanan ormanları... Bir bakıma Antalya'nın başına dert olmuştur. Antalya'nın dününde bu güzelliklere sahip olmak için sık sık savaşlar yapılmış ve bunun sonucunda Antalya'da pek çok medeniyetler kurulmuştur. Antalya'da 100 civarında kent kalıntısı bulunmuştur.

Bir rivayete göre 2. Attalos, adamlarına ;

- Gidin yeryüzünde cenneti bulun ! diye emreder. Adamları uzun zaman sonra Antalya'ya gelip 2. Attalosa durumu haber verirler. 2. Attalos'da Antalya'yı çok beğenir ve burada (ATTALEİA) adında bir kent kurar (M. Ö. 195 – 138) ATTALEİA daha sonra Adalia, Adalya isimlerini alarak Antalya olmuştur. Antalya'nın bugüne kadar ki tarihsel kronolojisi şöyledir ;

- M. Ö. 700 - 54 → Lidyalılar Dönemi
- M. Ö. 546 - 336 → Persler Dönemi
- M. Ö. 336 - 301 → Helenistlik Dönem
- M. Ö. 301 - 188 → Selökit Krallığına bağlı Pleistorkos Devlet yönetimi Devri
- M. Ö. 188 –65 → Pamfilya Korsanları Dönemi
- M. Ö. 65 - M. S. 395 → Roma dönemi
- M. S. 395 → Bizans Egemenliğinin Başlaması
- M. S. 655 → Antalya'da Bizans Ve İslam Donanmaları Zat-el Şenari savaşı yaptı.
- M. S. 1085 → Süleyman Şah Antalya'yı aldı.
- M. S. 1103 → Bizans ordusu, Antalya'yı Anadolu Selçuklularından geri aldı.
- M. S. 1206 → Anadolu Selçukluları, Bizans'tan şehri geri aldı.
- M. S. 1207 → Antalya şehri tümüyle Selçuklular'a geçti.
- M. S. 1221 → Keykubat, Antalya Körfezi'nin doğusundaki Kalarorasa'yı ele geçi
- M. S. 1308 → Antalya'da Teke beyliği kuruldu.
- M. S. 1361 → Antalya, Kıbrıs Kralığı'na bağlandı.

M. S. 1373 → Mehmet Bey Antalya'yı geri aldı.

M. S. 1426 → Antalya bölgesi tamamen Osmanlı yönetimine bağlandı.

M. S. 1510 → Hasan Halife ve adamları, Antalya'nın Kızılkaya Nahiyesini basıp yağmaladılar

M. S. 1808 → Antalya'da Kadı Paşa isyanı çıktı ve bastırıldı.

28 Mart 1919 → Mondros Mütakeresi uyarınca, İtalyanlar Antalya'yı işgal etti.

31 Mart 1921 → İtalyan birlikleri Antalya'dan çekilme kararı aldı.

01 Haziran 1921 → İtalyanlar Antalya'yı boşaltmaya başladı.

SEYAHATNAMELERDE ANTALYA

İBNİ BATUDA (1304 – 1369)

Alanya'dan Antalya 'ya gittim. Antalya sahasının genişliği, nüfusun çokluğu, tertip ve yapılış tarzının letafeti itibariyle birinci derecede ve en güzel şehirlerdendir. Hristiyan tacirleri 'MİNA' denilen yerde oturur. Mahallelerin etrafında bir sur var. Geceleyin ve Cuma namazı kılınırken, surun kapıları kapanır. Eskiden beri oturan Rumlar, münferit olarak diğer bir mahallede ikamet ederler. Kezalik ve Yahudiler de sur içinde ayrı bir mahallededir. Melik devlet adamları ve maiyeleri sur ile ihata edilmiş (çevrilmiş) ve diğer mahallelerden ayrılmış bir beldeye yerleşmişlerdir. Diğer müslümanlar, asıl şehirde otururlar. Bu şehirde; bir cami ve medrese ve bir çok hamamlar ve güzel tertip edilmiş sokaklar vardır. Bostanları çok ve meyvası tatlıdır. Kamareddin denilen bir nevi kayısı pek nefistir ve çekirdeğinde tatlı bir badem vardır.

CHARLES FELLOWS (1838)

Türklerin 'Atalia' diye adlandırdıkları bu kasaba, şimdiye dek gördüğüm Türk kasabaları içinde en derli toplu olanıydı. Her evin bir bahçesi vardır, her yan yeşillikti. Portakal, limon, hurma ağaçları ve asmalarla bezenmiş bahçeler, ilkbahar havasını daha

da güzelleştiriyordu. İklimin bunların yetişmesine ne denli yeterli olduğunu gösteriyordu.

KARL GRAFEN LANCKORONSKİ (1890)

Antalya'nın asıl özelliklerinden bir bölümü eski eserleri, bir bölümü de orta zamanlardan kalma duvarlarıdır. Her elli adımda, dört köşe bir kulesi olan bu duvarlar, kenti ikiye böler.....Bir tahmine göre ; Antalya'da bugün yaklaşık 25.000 – 26.000 nüfus ve 4.500 ev sayılabilir. Bu nüfustan; 7.000'i Rum, 50'si Ermeni, 250'si Musevi, geriye kalanların büyük bölümü Türk olmak üzere, Araplardan ve diğer milletlerden oluşanlardır. Burada 10 cami, 8 Rum kilisesi, 1 Ermeni kilisesi, 1.414 dükkan, 13 kahve ve lokanta, 13 Türk hamamı vardır. Her cami aynı zamanda ilkokuldur. Yaklaşık 1.500 çocuk bu okullarda okur. Pazar ve hükümet konağı, kent duvarlarının dışında bulunmaktadır. Hükümet konağı, hemen hemen bütün Türk vilayetlerinde olduğu gibi ahşap, büyük ve yıkıntı halinde bir yapıdır. Kuzeyde ve doğuda kent duvarları önünde, ucu bucağı gelmeyecek sanılan bahçeler ve kenar mahalleler bulunuyor. Sayısız su yolları burada, birçok değirmenler işlemekte ve yazın her şeyi kavuran güneşten sonra kış başında ortalığı yeşerterek kenti bir vaha haline getirmektedir. Genişçe sokakların hemen hemen hepsinden top oyuklar içersinde olmak üzere taze su akar.

EVLIYA ÇELEBİ (1671)

1671'de Antalya'ya gelen Evliya Çelebi gözlemlerini şöyle anlatır;

“ Kale içinde; 7 medrese, 7 tekke, 17 çocuk mektebi, 8 han, 8 hamam, 1 dar-ül hadis (hadis okulu), 1 dar-ül kurra vardır. Kale dışındaki Dizdar Cafer Ağa Hanı, 600 dükkandır. 4 mahalle ve gayet sık 1.000 ve vardır. Sokakları kaldırımlıdır. Her evin, dört direk üstüne kurulmuş çardağı vardır ki, geceleri orada yatılır.”

ANTALYA'NIN TARİHİ

KARAIN, BELDİBİ MAĞARALARI VE KARATAŞ (SEMAHÖYÜK) BULGULARI

Antalya, tarihinin en eski yerleşim merkezlerinden biridir. Kesin tarihi bilinmemekle beraber; Antalya Döşemealtı'nda ki Karain Mağarası, Beldibi Mağarası ve Elmalı'da ki Semahöyük kazı ve incelemelerinde; Antalya'nın yazılı tarih öncesi medeniyetlerine rastlanmıştır. Bu kazı ve araştırmalarda: Yontmataş (Palaolitik), Ortataş (Mezolitik), Yenitaş (Neolitik), Kalkolitik ve Bronz Çağına ait eserler bulunmuştur. Karain'de bulunan çanak, çömlek ve diğer buluntularla, Elmalı – Semahöyük buluntuları birbirini tamamlamaktadır. Bu bulgulara göre; Antalya'da tarih öncesi insanların yaşamış olduğu kesindir.

Karain'de bulunan eşyalar; insan ve hayvan fosilleri, kömürleşmiş arslan, sırtlan pislikleri, çakmaktaşıdan yapılmış araçlar, ateş ocakları, kalkerden baltalar fosilleşmiş buğday ve incirler...

Beldibi Mağarası'nda; çanak, çömlek parçaları, çakmaktaşı araçları, aşı boyası ile yapılmış yaban keçisi ve hayvan figürleri bulunmuştur.

Antalya'nın bulunduğu topraklarda yazılı tarih devirlerinde Pamfilya şehirleri vardı. Bu dönemde (Bronz Çağı'ndan M.Ö 6.yy'a kadar) Pamfilya : Avrupa ve Asya kökenli ırkların, yerli ulusların, Hititler'in İskitler'in Akalar'ın, Luviler'in, Fenikeliler'in, İsauryalılar'ın, hakimiyetinde kalarak çok değişik medeniyetlere sahne olmuştur. Bu dönemlerden kalma Antalya'da yüzden fazla tarihi eser vardır.

LİDYALILAR DÖNEMİ

Lidyahılar : M.Ö 7.yy'dan 546 yılına kadar Pamfilya'ya hakim oldular. Lidyahılar M.Ö 546'da Perslerle yaptıkları bir savaşta yenilince. Pamfilya Perslerin egemenliğine girer.

PERSLER DÖNEMİ

Pamfilya, 200 yıl kadar Persler'in egemenliğinde kalır. Tarım ve ticaretle gelişmeler kaydeder. Askeri gücünü de geliştirir. M.Ö 336'da Büyük İskender, Pers Kralı Serhas'ı yenerek, Pamfilya'yı ele geçirir.

HELENİSTİK DÖNEM (M.Ö 336 – 301)

Makedonya Kralı Büyük İskender, Side, Perge, Aspendos'u kolayca almasına rağmen; Termessos'u bir türlü ele geçiremez. Buna çok sinirlenen İskender, etraftaki ormanları ateşe vererek yakar. Pamfilya 10 yıl İskender'in tayin ettiği bir vali tarafından idare edilir. Büyük İskender (M.Ö 323) yılında ölünce. Ülkede kargaşa çıkmıştır. Pamfilya bir süre Makedonyalı generallerin hakimiyetinde kalmıştır. M.Ö 188'de Bergama Krallığı'nın hakimiyetine girmiştir.

KORSANLAR DÖNEMİ (M.Ö 180 – 65)

Bu yıllarda Pamfilya, Kilikya, Lidya korsanların hakimiyeti altındadır. Son Bergama Krallığı bu toprakları Romalılara bırakmıştır. Ancak, korsanlar Romalılara boyun eğmezler. Romalılar M.Ö 65 Pompeius komutasındaki büyük bir donanma ile korsanlara saldırır. Tüm korsan şehirlerini ele geçirerek, kaleler yıkılır, halk doğu beldelerine sürülür.

ROMA DÖNEMİ (M.Ö 65 – M.S 395)

Roma Dönemi savaşı ve huzur içinde geçmiştir. Bu ortam sanat ve uygarlığın gelişmesine sebep olmuştur. Roma döneminde Pamfilya Asya eyaletine bağlanır. M.S 43 yılında Pamfilya, Lidya ile birleştirilir. Galat Krallığı'na bağlanır. M.S 138'de imparatora bağlı bir vali tarafından yönetilmeye başlanır.

BİZANS DÖNEMİ (395 – 1207)

395’de Roma İmparatorluğu ikiye ayrılınca Antalya Bizans İmparatorluğu hakimiyetinde kahr. Antalya 7.yy’la kadar Hiristiyanlığın Anadolu’ya yayılmasında önemli bir merkez olarak kalmıştır. 8.yy. ortalarından itibaren, şehrin huzuru kaçmıştır. Arapların, Rodos, Venedik, Ceneviz korsanlarının, Kıbrıs Krallığının sık sık baskın ve yağmalarına uğrayan şehir, Selçuklu Hakimiyeti ile de tanınmıştır.

SELÇUKLU DÖNEMİ

Antalya’nın Selçukluların eline geçmesi, Bizanslıları çok kızdırdı. 1215’de şehir kısa süre el değıştirse de tekrar Selçukluların hakimiyeti altına girer. Sultan I. Alaaddin Keykubat, 1221’de Alanya’yı (Alaiye) da alır.

HAMİTOĞULLARI VE TEKEOĞULLARI

Anadolu Selçuklular’ı Antalya bölgesine Teke aşiretini yerleştirmişlerdir. 1308’de Anadolu Selçuklu Sultanlığı yıkılınca; Anadolu’da ki beylikler, kendi başlarına buyruk olmuşlardır. Antalya yöresinde Hamitoğulları Beyliği’ni kuran Teke aşireti Reisi Dündar Bey, 14.yy. başlarında Antalya’yı ele geçirerek, idaresini kardeşi Yunus Bey’e verdi.

Sırayla Tekeoğulları Beyliği yapanlar :

- Yunus Bey .....(1300 – 1324)
- Mahmut Bey .....(1324 – 1328)
- Hızır Bey .....(1328 – 1335)
- Sinaneddin Bey .....(1335 – 1358)
- Dadı Bey .....(1358 – 1360)
- Mübariziddin Bey ...(1360 – 1380)
- Osman Çelebi .....(1380 – 1392) (1402 – 1413)

1361’de Kırımlılar, Antalya’ya hakim oldular. Uzun savaşlardan sonra 1367’de Antalya tekrar Tekeoğullarının hakimiyetine girer. 1392’de Yıldırım Beyazıt Tekeoğlu Beyliğini ortadan kaldırır. 1402’de Tekeoğulları Beyliğı tekrar kurulur. 1423’de şehir tamamen Osmanlı hakimiyetine girer.

OSMANLI DÖNEMİ

Antalya 1423’den Cumhuriyete kadar Osmanlı İmparatorluğu’nun Teke sancağı olarak kalmıştır. Bu süre içinde; Şah kulu Hasan Halife (1517), Tekelioğlu Mehmet ve İbrahim Ağalar’ın (1813) isyanları bastırılmıştır. Bu isyanlar, Antalya’ya çok zarar vermiştir. Can kayıpları ve sürgünleri, Antalya nüfusunu azaltmıştır. Osmanlı döneminde Antalya’ya zaman zaman göçlerle gelenler olmuştur. Bunlardan başlıcaları : Napolyon’un Mısır’ı işgalinden kaçan Araplar (1770 – 1798), Moralılar (1822 – 1823), Giritliler, Tatarlar, Çerkezler (1897), Üsküp göçmenleri (1913) yıllarında gruplar halinde gelerek Antalya’ya yerleşmişlerdir.

Osmanlı Döneminde Antalya, çağının ölçülerine göre ileri bir düzeyde şehirdir. Osmanlılar cami, medrese, hamam, çeşme gibi eserlerle şehri güzelleştirmişlerdir.

Cumhuriyet döneminde Antalya’nın gelişip, güzelleşmesi hızla devam etmiştir. Antalya’ya son yıllarda ise dünyanın dikkatini çeken bir şehir haline gelmiştir.

İTALYANLARIN ANTALYA’YI İŞGALİ

Antalya’nın İtalyan işgali hakkında geniş bilgi maalesef yoktur. En geniş bilgi Yurt Ansiklopedisinde bulunmaktadır.

Antalya ve çevresini, 29 Nisan 1919’da (1) Mondros Silah Bırakışması uyarınca, İtalyan birlikleri işgal etti. İtalyanların “ bölgede güvenliği ve düzeni korumak “ gerekçesiyle giriştikleri işgal, her hangi bir direnişle karşılaşmaması için çok ani olarak gerçekleştirildi. Gerek bu nedenle, gerek bölge halkı örgütlenmediğı için, işgal kuvvetleri güçlü bir direnişle karşılaşmadı. Öte yandan onlarda halkı direnişle

yöneltecek baskı yöntemlerine başvurmaktan kaçınmaya çalıştılar. İşgali kınama anlamı taşıyan bazı gösteriler ilk kez 1919 Mayıs'da kendini gösterdi. Bu dönemde şehzade Abdürrahim Efendi başkanlığında bir kurul Antalya'ya geldi İttihak ve Terakki Cemiyeti'ne bir seçenek olmak üzere yeniden kurulan Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin Antalya şubesini oluşturmak amacıyla (2) gelen kurulun karşılanması sırasında, Antalya'da birkaç gösteri ve toplantı düzenlendi. Bu gösterilerin birinde, İtalyan işgalcilerin engel olma çabalarına karşın bir konuşma yapan Hoca Rasih Efendi, yöre halkının işgali onursuzca benimsemesine olanak bulunmadığını, direneceklerini vurguladı.

Ancak Antalya yöresinde Kuvayi Milliye direnişi öbür işgal bölgelerinden değişik bir gelişme gösterdi. İtalyanlar ufak tefek bazı olayların dışında yerli halkla çatışmaya girmedikleri gibi, özellikle Yunan işgalinden sonra Kuvayi Milliye'ye ters düşmemeğe çalıştılar. İzmir ve yöresinin Yunanlılara verilmesinden doğan İngiliz – İtalyan ve İtalyan – Yunan antlaşmazlığından yararlanan Kuvayi Milli'ye, Antalya ve yöresini Yunanlılar'a karşı direnişte bir cephe gerisi olarak değerlendirildi. İtalyanlar bu konuda Kuvayi Milliye'ye büyük ölçüde yardımcı oldular. Özellikle İtalyan İstihbarat Örgütü, batı cephesinde ki gelişmeler konusunda bilgiler aktardı. Bu konuda İtalyan Yüzbaşı Friyer'in Mendres cephesindeki yardımları belirtilebilir.

İşgalin kaldırılmasından az önce, İtalyan işgal komutanının Antalya Mutazarrıfın da yaptığı veda ziyaretinde 31 Mayıs 1921'de Antalya hükümet konağında yaptığı görüşmede, İtalyan birlikleri komutanı, birliklerin çekilmeğe başlayacağını ancak önemli bir iskele olan Antalya'nın Yunan saldırılarından korunması gerektiğini söyler. Komutan; Yunanlılar'ın bu iskeleden cephe ve askeri donatım gereçlerini boşaltmak isteyebileceklerini belirtir ve bunu engellemek için bir piyade taburu, bir dağ topçusu taburcu ve bir makinalı tüfek bölümünün getirilmesini önerir.

DİPNOT :

- 1-) Antalya'nın İtalyanlarca işgalinin tarihi Genel Kurmay Başkanlığının ATASE Arşivindeki belgelerde 28 Mart 1919 dur. ATASE Arşivi. Klasör : 12. Dosya No : 48 Belge No : 66
- 2-) Kurulun amacı, ATASE belgelerinde farklıdır. Halka nasihattır.

B Antalya halkının kuvai milliye etkinliklerine katkısı, bu nedenle İtalyan işgalcilerle çatışmaktan çok, Batı Cephesine gönüllü toplamak ve maddi yardım sağlamakta yoğunlaştı.

Yörede iki yıl kadar süren İtalyan işgali, 1921 ortalarında kaldırıldı. 1 Haziran 1921'de Antalya'yı boşaltmaya başlayan İtalyanlar, 5 Temmuz 1921'de boşaltma işlemini tamamladılar. Daha sonra Bekir Sami Bey'le yapılan bu görüşme de, işgalin kaldırılmasına karşılık ekonomik bazı ayrıcalıklar isteyen İtalyan'ların bu isteği, Büyük Millet Meclisi Hükümetince geri çevrildi.

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA ANTALYA

1926'da Antalya'nın nüfusu; 32.000 kişi idi. Bunlar, genellikle ahşap evlerde otururlardı. Halkın büyük çoğunluğu Müslüman – Türk'tü. Arap, Girit ve Yunanistan göçmenleri, Musevi ve Ermeniler, Rumlar nüfusu oluşturan azınlıklardı. Rumların sayısı; tüm nüfusun üçte biri kadar vardı.

1926'da Antalya'da 48 traktör, çok sayıda pulluk, harman ve hasat makinaları vardı. Ancak Merkez ilçesine Kırk bin baş keçi vardı. Beslenip yetiştirilen diğer hayvanlar şunlardır.

Öküz : 46.247 baş Erkek Koyun : 23.371 baş Erkek Kılkeçisi : 79.369 baş Dişi Kılkeçisi : 432.360 baş , Deve : 7.079 baş, Merkep : 31.094 baştır. Ve bu rakamlar, il toplamıdır.

1926 kayıtlarına göre yetiştirilen ürünler şunlardır. Buğday, arpa, burçak, melez, çavdar, yulaf, mercimek, bakla, nohut, haşhaş, susam, mısır, akdarı, pamuk, kumdarı, börülce, tütün, fasulye.....

Antalya'da 1926'da; 9 un, 1 konserve, bir buz fabrikası vardır. Bu yıllarda Antalya'da önemli ölçüde ipek böcekçiliği yapıldı. Üretim, her yönden Bursa'dan aşağı değildi. İpek böcekçiliğinde kullanılan tohum, Bursa'dan gelir, üretilen kozalar da

İstanbul'daki işletmelerde satılırdı. Yerli halk; elde ettiği kozalardan mendil, yazma, çarşaf gibi eşya'da yapardı.

Cumhuriyetin ilk yıllarında (1910'dan sonra gelişmeye başlayan) Antalya'da 60 halıteğmisi vardı. Dış ülkelerde Karaman Halısı olarak bilinen bu halılar, çok pahalıydı.

Bu yıllarda Antalya'da gülyağı da üretiliyordu. 1913'de Antalya'da 135 kg. gülyağı üretilirdi. 1 kg. gülyağının fiyatı 40 altın kuruştur.

1927'de Antalya'da : 1 ortaokul (326 öğrencilik var), 9 ilkokul (1.026 öğrencisi var), 1 İtalyan Okulu (3erkek ve 16 kız öğrencisi var). Merkez köylerinde 18 ilkokul (toplam öğrenci sayısı 645), 1 Ticaret Okulu (6 kız, 30 erkek öğrenci), İçelerde ise 70 ilkokul (toplam öğrenci sayısı : 3.400) bulunmaktaydı.

Antalya dışarıdan manifatura, hırdavat, şeker, kahve, çay, çuval, sabun, gazyağı, aydınlatma gibi mallar alıyordu. Bu mallar; İstanbul, İzmir, Rodos, İskenderiye ve Trieste'den sağlanmaktaydı.

Antalya'da un ve buz fabrikalarının dışında, susam yağı öğüten 5 – 10 değirmen, Samsun meşin kösele tabakhanesi, küçük bir tersane vardı.

Meyve ve sebze ile ün yapmış olan Antalya'da turfandacılık ve seracılık 1940'larda gelişmeye başlamıştır. 1950 – 1960 yıllarında zirveye ulaştı. Şimdilerde (1985) seracılık; merkez ilçeden çevre ilçelere köylere koymaktadır.

1920'ye kadar Antalya'dan yurt içine gönderilen ticari etkinlikler, 1921'de Mersin limanı açıldığı için durgunluğa girdi. Bu tarihlerde; Antalya limanından zahire, un, tahıl, hayvan, ham odun kömürü, palamut, meyan kökü, yopağı, tiftik, salep, halı, halı marmarı, çöğen gibi maddeler ihraç edilirdi.

ATATÜRK'ÜN ANTALYA'YA GELİŞİ

Cumhuriyet kurulduktan sonra Mustafa Kemal Atatürk, ilk kez 6 Mart 1930'da Antalya'ya gelmiştir. Kara yoluyla Antalya'ya gelen Atatürk'ü halk Kepez'den itibaren coşkun sevgi gösterisiyle karşıladı. Atatürk, Antalya'da kaldığı sürece incelemelerde bulundu. Tarihi yerleri gezdi. Akdeniz'i, sahillerini, Toros Dağlarının gürültüsünü, bahçeleri çok beğenen Atatürk, duygularını: " Hiç şüphesiz, Antalya dünyanın en güzel beldesidir! " sözleriyle belirtmiştir. Atatürk, o zamanlar adı: " Urumkuş " olan Lara yolu üzerindeki semtin de adını değiştirmiş, buranın adı " Erenkuş " olsun demiştir. Atatürk, Antalya'dan memnun ve Antalya sevgisiyle dolu olarak ayrılmıştır. Nitekim,gitmeden önce; T.B.M.M'nin kış çalışmaları için Antalya'da Millet Meclisi çalışmalarının yürütüleceği binaların yağılmasından söz etmiştir. Antalya'da altı gün kalan Atatürk, 12 Mart 1930 Çarşamba günü şehirden ayrılmıştır.

Atatürk'ün Antalya'ya gelişi

Atatürk 10 Şubat 1931 ve 18 Şubat 1935 tarihlerinde iki kez daha Antalya'ya teşrif etmiştir. Atatürk'ün Antalya'ya gelişinde kendilerine tahsis edilen ev, yol genişletilmesi nedeniyle yıkılmış, biraz geriye aynısı yapılmıştır. Kapalı Spor Salonu yanında bulunan bina, Atatürk Müzesi olarak muhafaza edilmektedir.

Antalya'da her yıl 6 Mart günü, Atatürk'ün Antalya'ya geliş yıldönümü olarak törenlerle kutlanır.

19. yüzyıl başlarında Antalya

1934'LERDE ANTALYA

“ Bizim Akdeniz “ içinde çok değerli yazar Fatih Rıfkı Antalya'dan şöyle bahseder ; ... Burdur la Antalya arasında yol, Kervansaray Harabeleri'nden geçer. Çubuk Boğazı, otomobil yolunu 800 metre birden düşürdükten sonra, büyük sahil ovasına çıktık. Bu ova, iki teras halindedir. Antalya ilk terasın ucundan görünür. Dağlardan inen sular, üst ovada bataklıklar yapıp, Düden denilen yer yarıklarında kaybolurlar ve alt ovada tekrar çıkıp Antalya bahçelerine dağıldıktan sonra, sahilde sayısız düşer sularla denize dökülür.

Düden denize kavuşuyor

...Antalya ovalarında adım başına bir harabe görürsünüz. Pamfilya'nın, Pisitya'nın, Lisiya'nın 58 harabesinde taş ve mermer tiyatrolar, yere yıkılmış sütunlar, ot bürümüş saraylar,hepsi bu ovanın azameti kadar sıtmanın buralarda ne korkunç bir düşman olduğunu gösterir.

...Antalya ve çevresi; zengin ve büyük bir mınıkadır. Burası vaktiyle Afyon ve Konya'nın limanı idi. Demiryolu, iki şehri de başka limanlara bağlandıktan sonra Antalya durmuştur!

...Kasaba (Antalya) kale surlarının içine yığılmıştır. Yeni Antalya, Gazi Parkı'nın (şimdiki Kara Alioğlu Parkı) yanlarında portakal bahçelerine doğru büyüyecektir.

Şehir parkı 1940

Şehir parkı

... Şehirde, imar hareketinin iyi başladığını söylemeliyim. Yeni yapılan beton ve ferah çarşı(1), demiryolu istasyonunun kurulacağı yere yeni ticaret (2) ve iş merkezi ile yeni mahalleler kısmının ortasında kalıyor.

...Genişletilmiş olan cadde, (şimdiki Atatürk Caddesi o zamanlar Gazi Bulvarı adını taşıyordu) (3) Sizi eski kasabanın üstünden Gazi Parkı'na (4) çıkarmaktadır. Deniz boyunda böyle geniş bir parçanın hurmalar dikilecek olan bulvarla bölünerek serbest bırakılmış olması mesut bir düşüncedir.

...Antalya'nın bir başka talihi ise, parktan ileriye doğru (Lara Yolu) deniz kenarlarının binalarına kapatılmamış olmasıdır. (5) Bu kıyı seti üstündeki yol kadar güzel manzarası olan sahil yolu bilmiyorum. Şimdi, iptidai (ilkel, natürel) bir bahçeler geçidi olan bu yolda beş – on dakika yürüdükten sonra, Erenkuş Burnu'na varırsınız. Karşınızda engin, yanınızda dar suları, portakal bahçeleri ve onun sonunda 3500 metre yüksekliğinde dağlar! Otomobille bir saatte, sıfırdan bulutlara çıkabilirsiniz!

...Şurada burada, ücretli iş arayan emekliler için Antalya, hazır bir saadet toprağıdır. (6)

Portakal üç senede meyvelenir, bahçelerin dört yanını dolaşan sular, zerzevatçılığı bir çocuk sanatı olabilecek kadar kolaylaştırmıştır. (7)

...İpekböcekçiliği Enstitüsü, Antalya ve köylerinde (8) yeni bir kazanç yolu hazırlamıştır. Bu sene, 48.000 fidan (dut) dağıtılmıştır. En iyi ipek neticesini Antalya'nın vermiş olduğunu söylüyorlar. Mahsul, burada Bursa'dan bir ay evvel yetişiyor. Verim, elastik ve dayanıklılık Bursa ipeğinden daha iyidir. (9) Kozalardan alınan ipek nispeti; 5 kg. 325 gram karşı, 4 kg. 825 gramdır!

...Cumhuriyet, sulama işine sarıldıktan sonra, Antalya köylerinde de pirinç ekimi başlamıştır. Yalnız, Maraş usulü denen iptidai ve tehlikeli sistemle her gün mücadele etmek lazım geliyor...

...Antalya'nın yerli muzı, iyi cins değildir. Evkaf (Şimdiki, Antalya – Kırcaamii yolu üzerinde,

Narenciye Bahçesi'ne bitişik bahçe) bir müddetten beri bahçesinde Alanya muzı yetiştirmeye çalışıyor. Son senelerde müstesna soğuklar, bu muz fidanlarına ziyan vermiştir...

...En büyük ve düzgün Halkevi Binaları'ndan biri, Antalya'da bitmek üzeredir. Şimdiki (1992) Belediye Binası'nın yanına inşa edilen bu bina; 1950'den sonra yıkılarak, yeri park oldu.

...Antalya'da her kazada üç köy; örnek köy olarak ayrılmış ve biri bir hekim, bir ziyaretçi, bir mühendis veya öğretmen rehberliği altına konmuştur. Bu gençler köyleri için üç senelik bir program yapmışlardır. Çirkinoba (sonradan ismi; Güzel Oba olmuştur) köyü için gençlerin yaptığı program şudur.

- 1 . Köyü çirkinleştiren harımlar kaldırılmalıdır.
- 2 . Evler badanalanacaktır.
- 3 . Bir ağaç dikme bayramı yapılacak, her ev sahibi, evinin önüne on kavak dikecek, bu suretle büyük köy caddesi ağaçlanmış olacaktır.
- 4 . Dört dönümlük bir narenciye numune fidanlığı, zeytin ağaçlarından bir koru, yarım dönümlük dut, kayısı, badem tohum miktarı ev başına ellışerden 2.500 dut fidanı dikmek için ayrıca bir dutluk tesis edilecektir.
- 5 . 2.500 dut fidanını Halkevi Köycüleri temin edeceklerdir.
- 6 . Tayyare motorlarında kullanılan bir nevi yağ istihsaline mahsus Reçinüs bitkisi tohumu yarım dönümlük bir sahada tecrübe olunacaktır.
- 7 . Köyde fenni tavukçuluğa başlanacaktır.
- 8 . Sütten ve yoğurttan yağ istihsalı tarzı ve peynir imali köylüye öğretilicektir.
- 9 . Zamanında depo aygırları götürülüp köy hayvanları ıslah edilecektir.
- 10 . Köylü, iyi tohum ekmeye alıştırlılacaktır.
- 11 . Köyde, hayvanlar için ahır ve yemleme usulü tesis edilecektir.
- 12 . Bir köy odası ve mektep yapılacaktır.
- 13 . Komite; haftada nihayet 15 günde bir köy işlerini kontrol edilecektir.
- 14 . Bir zirai Kredi Kooperatifi teşkiline rehberlik olunacaktır.
- 15 . Lağra (Lara) Plajı yolu yapılacaktır.
- 16 . Köyde nüfus, evlenme işleri ve diğer içtimai işler özenle takip olunacaktır.
- 17 . Bu program üç sene içinde başarılabacaktır.

...Şimdiye kadar (1934) Çirkinoba Köyü'nde şu maddeler tahakkuk ettirilmiştir. Numune fidanlığı, harımlar yerine parmaklık, her evin on kavağı, her tarla kenarında dut fidanlığı, tayyare yağı nebatı, (tohum iyi çıkmıştır. Muvaffak olma ihtimali büyüktür.) mektep için yer hazırlanmış, taş çekilmeye başlanmıştır. Komite, köylüler arasındaki ihtilafları halletmektedir.

...Antalya'nın üç büyük meselesi var: Su, orman ve toprak! Nüfusu saymıyorum. O, daha önemli bir meseledir! (10)

...Su işi; hem sulama, hem de sıtma işi demektir. Sıtma Mücadelesinde çalışan Seyfi Bey ve arkadaşları ile (11) su işlerinde çalışan Mühendis Halil Bey ve arkadaşlarını tebrik etmek isterim...

...Antalya ovalarındaki suların (çay) isimleri: Alakır, Eşen, Aykırca, Finike, Uçarsu, Aksu, Istanoz, Karagöl, Pınarbaşı, Küçükarp, Kırkgöz, Düden, Boğa, Büyükarp, Sarısu, Soğucak, Ilıca, Köprüçay, Karpuz, Manavgat, Kargı, Alara, Sadre, Dim, Oba, Hacımusa, Bıkcı, Küçüklü v.b. Antalya Cumhuriyet dönemine kavuşuncaya kadar bu isimler ölüm habercisi idi. Çünkü bu çaylar, kontrlden uzak ve bakımsızlardı. Sivri sinek oluşturan bataklıklar zaman zaman ise coşarak evleri yıkıyorlar, yolları bozuyorlardı.

...1931'de Kestel Ovasını su bastı. Şose sular altında kaldı. Fezeyan bir sene sürdü. Su işleri küçük sular Kanununu tatbik ederek düdenleri ve mecraları temizlemiş, yeni kanallar açmıştır. Ova kurtulmuştur.20 km uzunluğunda kanal ve on düdenin temizlenip ıskaranması 2000 liraya mal olmuştur. Bugün artık Kestel Gölü kalmamıştır. Şimdiye kadar (1934) 10.000 hektar toprak kazanılmıştır.

...Kırkgözler'de ; On beş kilometrelik kanalların temizlenip, onarılması: 5.000 liraya mal olmuştur. Ben Antalya'da iken, kanallar henüz susuzdu. Bunlara suyun salındığı gösteren resimleri sonradan aldım. Batak ve susuzluk yüzünden ovanın bu parçasındaki köyler ufalmış, halk göçmüştü. Şimdi; 5.000 hektar toprak sulanacaktır. Sıtma yerine, portakal ve limon ağaçları göreceğiz.

...Bıyıklı Düden'inde kaybolan suların ; 5.000 liralık bir masrafla, düzenlenmesi halinde Kırkgözler'in doğusunda 4.000 hektar toprak kazanılacaktır...

...Elmalı Düdenler'i temizlendikten sonra, 11.000 hektar toprak sıtmasız, sulak bahçeler haline gelecektir.

...Sıtma Mücadelesine 1929'da girmiştik. İlk mıntika : Merkez kazası, Serik, Manavgat, Finike, Kaş şubeleri idi. Sonra Elmalı, Korkuteli, Fethiye mıntika içine alınmıştır. Bugün sıhhiye 320 köyde çalışıyor. Birkaç sene içinde 80.000 dönüme yakın bataklık kurutulmuş 20.000 metreye yakın kanal açılmıştır. Artık, geniş sıtma salgınları önlenmiştir.

Antalya'nın bu sıtma meselesi ölüm oranını artırmıştır. Bu mücadeleden sonra çocuklar ikiz doğmaya başlamıştır.

ANTALYA İÇİNDEKİ TARİHİ ESERLER

Antalya'nın kuruluş tarihi belli olmamakla birlikte birçok tahminler mevcuttur. Tarihi bir söylentiye göre M.Ö. 2600 yıllarında Pandios'un oğlu " LİSAN ", buraya gelmiş ve buraya " lisan " adını vermiştir.

Bölgenin ilk yerlilerinin Türk ırkı Sümerler'in bir kolu olan " SOLİMLER " olduğuna dair tarihi iddialar vardır.

Antalya, tarihi boyunca Eski Yunan, Roma, Bizans uluslarının egemenliğin de kalmış ve bu dönemlerde şu bölgelere ayrılarak idare edilmiş:

Boğaçayı'nın batısındaki bölgeye: LİKİA, Boğaçayı ile Manavgat ırmağı arasında kalan bölgeye: Pamfilya, Manavgat Irmağı'nın doğusundaki bölgeye: KİLİKYA, ManavgatIrmağı'nın batısına kalan Serik, Manavgat, Beşkonak, Gebiz, Dağbucağı'nın bulunduğu bölgeye: PSİDİA adları verilmiştir.

Antalya ili, şehir merkezinin kurucusu: Bergama Kralı ATTALOS'tur. (M:Ö: 158) Şehre kralın adına uydurulacak şu isimler verildi. ATTALEİ ADALYA, ADALİA, ATTALİA, ATTALYA, SATTALİA, SATALİCH...

Selçukluların, Arapların, Osmanlılar'ın idaresinde de kalmış olan Antalya şehrinde birbirinden güzel sayısız tarihi eser vardır. Bu eserlerden bazıları şunlardır;

SURLAR : Yunan ve Roma devri eseri olan surlar, bazı bölümleri yıkılmış ama hala ayakta.

ÜÇ KAPILAR (Hadrionus Kapısı) : Roma devri eseridir. M.Ö. 130 yılında, beyaz mermerden yapılmıştır. Restore edildi ve tüm görkemiyle ayakta.

Hidirlik Kulesi

HIDIRLIK KULESİ : Yapılış tarihi belli değil ancak Bergamalıların yapıdığı söylenir. Karalioğlu Parkı'nın deniz tarafındadır.

YİVLİ MİNARE : Selçuklu Sultanı Aladdin Keykubat'ın 1230'da kiliseden camiye dönüştürdüğü Aladdin Camii'nin minaresidir. Minare birkaç kez yanmasına rağmen; tamirat ve bakımlarla güzelliğini koruyarak, Antalya'ya gelenlerin ilk dikkatini çeken eserdir. Yüksekliği 38 m. 90 basamaklı merdiveni vardır.

Yivli Minare

KESİK MİNARE : M.S. 5.y.y.'da Bizanslılar tarafından kilise olarak yapılan bina

Kesik Minare

M.S.13.y.y.'da Şehzade4 Korkut tarafından camiye çevrildi. Bu camiye inşa edilen minaredir. 1851'de yangın nedeniyle cami yanmış yıkılmış, minare de şerefe üzerinden yıkılmıştır. Bu yüzden “ Kesik Minare “ denir.

BALİ BEY CAMİİ : 15.y.y'da akıncı beyi Malkoçoğlu Bali Bey tarafından yaptırıldı. Minaresi; 1963 yılında onarıldı.

MÜSELLİM CAMİİ : Kapıcıbaşı Mehmet Ağa tarafından 1769'da yaptırıldı.

MURAT PAŞA CAMİİ (Kuyucu Murat Paşa Camii) : Sadrazam Kuyucu Murat Paşa 1564'de yaptırmıştır. 1960'da onarım gördü.

TEKELİ MEHMET PAŞA CAMİİ (PAŞA CAMİİ) : 18.y.y.'da Tekeli Mehmet Paşa tarafından yaptırıldı.

ŞEYH SİNAN CAMİİ : 16.y.y.'da Şeyh Sinan yaptırmıştır. Camii'nin karşısında Şeyh Sinan türbesi vardır.

Zincirli Türbesi

ZİNCİRKIRAN TÜRBEİ : Yivli Minarenin kuzeyinde ve üst bahçededir. Selçuklu tarzı şeklinde yapılmıştır. Dış yüzeyinin sade olması, pencerenin bulunması, içindeki mezarların aşağı düzeyde olması gibi özellikleriyle Osmanlı türbeleri karakterlerini taşır.

HANLAR VE KERVANSARAYLAR

Selçuklular devrinde bütün Anadolu'da olduğu gibi Akdeniz bölgesinde de çok sayıda han ve kervansaray yaptırılmıştır. Hanlar ve kervansaraylar, yolcuların çeşitli gereksinimlerini karşılayabildikleri yapılardır. Dünyada hiçbir yerde görülmeyen mimari özelliklere de sahiptirler. Bulardan bir tanesi Şarapsa Han'dır.

EVDİR HAN

Antalya'nın kuzey batısındadır. 1291'de Selçuklu Sultanı İzzettin Keykavus tarafından yaptırılmıştır. Geniş bir avlu ve çevresinde sıralanmış odalardan oluşmuştur. Güneyde bulunan giriş kapısı süslemelerle bezenmiştir.

KIRKGÖZ HAN

Selçuklu Sultanı 2. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından 1247'de yaptırılmıştır. Günümüzde bile sağlam bir şekilde ayakta durmaktadır. Ortada geniş bir avlu etrafında çok sayıda oda vardır.

ALARA HAN

Selçuklu Sultanı 1. Alaeddin Keykubat tarafından 1231'de yaptırılmıştır. Son derece sağlam bir yapısı vardır. Kapı girişindeki yazıt ve iki aslan başı dikkati çeken özelliklerdir. Savunma önlemleri düşünülen bir kale niteliği taşır.

ŞARAPSA HAN

Selçuklu Sultanı 2. Gıyaseddin keyhüsrev zamanında yaptırılmıştır. Hanın üstünü örten taş halen sağlamlığını korumaktadır. Oldukça gösterişli olan giriş kapısı kuzeydedir. Bitişğinde mescit vardır.

AHI YUSUF MESCİDİ

1249'da Ahi Yusuf adına yaptırılmıştır.

KARATAY MEDRESESİ

1250'de Selçuklu Veziri Abdullah oğlu Emir Celaleddin Karatay tarafından yaptırılmıştır. 1965'de Halk Eğitim Merkezi olarak kullanıldı.

YİVLİ MİNARE VE KÜLLİYESİ

Kalekapısı semtinde bulunan eser topluluğudur. Külliye de bulunan yapılar: Yivli Minare, Yivli Camii, Gıyaseddin Keyhüsrev Medresesi, Selçuklu Medresesi, Mevlevihane, Zincirkıran Türbesi ve Nigar Hatun Türbesi.

NİGAR HATUN TÜRBESİ

Yivli Camii'nin kuzeyindedir. Camii'nin sade bir görünümü vardır. Selçuklu stiliiyle yapılan türbe 1502 yılından kalmazdır.

MEVLEVİHANE

1225'te Alaaddin Keykubat tarafından yaptırıldığı sanılmaktadır. Kitabesi kaybolmuştur. Onarımdan sonra Kültür Bakanlığına ait güzel sanatlar galerisi olarak kullanılmaktadır.

İSKELE CAMİİ

Yat limanında bulunan küçük ve şirin bir camiidir. Kaleiçi restorasyon çalışmaları sırasında yeniden düzenlenmiştir.

Kale içinden bir görüntü

KALEİÇİ

Deniz ve kara surlar tarafından kuşatılan eski kent merkezine bugün Kaleiçi denilmektedir. Eski kentin sokakları ve yapıları Antalya tarihinin izlerini günümüze kadar getirmektedir. Kaleiçi'nin sokakları dardır. Evler sahiplerinin ekonomik güçleri ve kullanım amaçlarına göre farklılık gösterir. Ancak ortak özellikleri çoktur. Genellikle yığma taştan ve ağaç bağlantılı yapılmıştır. Üst katta cumba denilen çıkmalar vardır. Zemin kat daha çok hizmet bölümüdür. Günümüzde bazı yapılar aslında uygun olarak restore edilmiştir. Artık kaleiçi yerleşim merkezinden çok mağaza ve eğlence yeri olmuştur.

YAT LİMANI

Günümüzde sadece yatlar yararlanmaktadır. Ve gezilecek güzel bir mekan olmuştur.

GIYASEDDİN KEYHÜSREV MEDRESESİ

Atabey Armağa tarafından 1239'da G. Keyhüsrev adına yapılmıştır.

ANTALYA ÇEVRESİNDEKİ TARİHİ KENTLER

PERGE (MUTURNA)

Antalya'ya 16 km. uzaklıkta bulunan Aksu Bucağı'nın 2 km. uzağında eski bir Pamfilya kentidir. M.Ö.3.y.y.'da Pergeliler ilk sikkelerini burada basmışlardır.

Perge Antik Kentte Sütun Başı

Aspendos Tiyatrosu

ASPENDOS (BELKIZ)

Serik ilçesinin 8 km. doğusundadır. M.Ö.10.y.y.'da Akalar tarafından kurulmuştur. Bugün bile halk konserleri, yağlı güreşler için kullanılan Aspendos Tiyatro binası: M.S.2.y.y.'da Romalılar tarafından inşa edilmiştir. Selçuklular ve Osmanlılar zamanında han olarak da kullanılmıştır.

SİLLYON (VANKÖY HİSARI)

Aspendos ve Perge arasında yüksek bir dağda kurulmuştur. Kent; Helen, Roma, Bizans ve Selçuklu çağlarının sırlarını saklamaktadır.

SİDE (SELİMİYE KÖYÜ)

Antalya'nın 76 km. doğusunda bulunan Side, Pamfilya'nın en önemli şehir merkezi idi. Kent; Pers, Helenistik, Roma ve Bizans devirlerini yaşamıştır. Günümüzde çok önemli turizm merkezidir.

Side Antik Kenti

ALANYA

Antalya'nın 140 km. doğusundadır. M.Ö.2.y.y.'da kurulmuştur. 1220'de Selçuklu Sultanı 1. Alaaddin Keykubat tarafından alınan şehir, Selçuklu hakimiyetinde kalmıştır. Bu nedenle de adına Alanya (Alaiye) denmiştir.

PHASELİS (TEKİR OVA)

Antalya – Finike sahil yolunun 35. km'sindedir. Athena Tapınağı, Tiyatrosu, su yolları ve liman kalıntıları gezilip görülmeye değer eserlerdir.

Pahaselis Antik Tiyatrosu

KORY DALLA (Kumluca)

Şehir, Kumluca'nın üzerindeki iki tepe arasında kurulmuştur. Kazılarda elde edilen belgelere göre Roma devrinde yapıldığı hükmüne varılmıştır.

RADIAPHOLIS (Haciveliler, Şeyh köy)

Likya devrinden kalma bir kenttir. Finike'nin Şeyh köyü yakınındadır.

OLYMPOS (Çıralı, Yanartaş, Deliktaş)

Kemer ile Adrasan arasında yer alır. Likya bölgesindedir. Her mevsim yanan ateşinden ÇIRALI diye bilinir.

MYRA (Demre)

Demre'nin içinde, denize 5 km. uzaklıktadır. Noel Baba Kilise'si buradadır. Likya kaya mezarları, tiyatrosu ile önemli bir turizm merkezidir. Her yıl Aralık ayında; St. Nikolas'ı anma günleri ve şenlikleri düzenlenir.

KEKOVA (BATIK KENT)

Üçağızlar köyünden deniz araçlarıyla kente ulaşılır. Denizin içinde mezarlar, tarihi eserler vardır.

Noel Baba (Demre) ve Çocuklar

Termessos Cynnasium

Phaselis Antik Tiyatrosu

TERMESSOS (GÜLLÜK DAĞI)

Antalya – Korkuteli yolu üzerindedir. Antik devrin en müstahkem devridir.

KSANTOS (KINIK)

Likya'nın en eski kentidir. Mezar anıtlarıyla dikkati çeken kent, Pers işgaline kadar bağımsız kalmıştır.

SELGE

Zerk köyünün içinde yer alır. Lidya'lılar, pers'ler, Büyük İskender ve Romal'lılar bu kentte hüküm sürmüşlerdir. Yol boyunca peri bacalarına benzer kayalar, orman ve muhteşem bir doğal güzellik Selge'ye giden ziyaretçilerin ilgisini çeker.

Phalis Limanı

PHASELİS

Uzun yıllar Likya'nın en önemli limanı olma özelliğini korumuştur. 3 önemli limanı vardır. Kentin ortasında muhteşem bir cadde vardır. Caddenin iki yanında gezinti yolları ve dükkanlar bulunur. Bunların yakınında da hamamlar, agora ve tiyatro gibi

yapılar kamu yapıları yer alır. Kent merkezi ile 70 km. yükseklikte ki plato üzerine kurulmuş olan yerleşim yeri arasında su kanalları vardır.

Lymra Anıt Mezarı

LİMYRA (Turunçova ve Zengerler)

Finike ve Kumluca arasındadır. Kent Akropol Antik Yerleşim alanı ve Nekropol olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Elmalı'ya giden yolun sağında görülen ilginç kaya mezarları Limyra'ya ait değildir.

Arikanda Tiyatrosu

ARYKANDA (ARİF)

Finike ve Elmalı karayolu üzerindedir. Akarçay vadisinde çevreye egemen bir konumu olan Arykanda'nın kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Bizans devrinde Alakon'da adını alan kent teraslar halinde yapılmıştır. Yapıların pek çoğu iyi korunmuş durumdadır.

ANDRIAKE

Tarihi Myra ile aynı zamana aittir. Myra'nın liman kenti olarak kurulmuştur. Su yolları, gözetleme kulesi, şehir duvarları, granarium (hububat depoları); agora ve antik liman günümüzde görülmeye değer yapılardır.

SİMENA (KALE)

Tarihi deniz ve güneşin tam anlamıyla birbirine karıştığı ve kaynaştığı bir güzelliğe sahiptir. Kale; masmavi ve pırl pırl Akdeniz sularının altında yatan binlerce yıl öncesinin uygarlık izleri burada insanı büyüler. Kayaların oyulması ile oluşturulan tiyatrosu Likya'nın en küçük tiyatrolarından biridir. Surların Roma devrinde yapıldığı ve sonraki devirlerde yapıma devam edildiği sanılmaktadır.

ANTİPHELLOS (KAŞ)

Bugünkü Kaş ilçesinde kurulmuş bir kıyı kentidir. "Phellos" Grek dilinde Taşlı Yer anlamına gelmektedir. Antik kentin iyi korunmuş anıt mezarı ve tiyatrosu görülmeye değer yapılardır.

PATARA (Kelemiş, Gelemiş, Ova Gelmiş)

Akropol'de bulunan boyalı seramikler kentin İ.Ö.5.y.y.'da var olduğunu kanıtlamaktadır. Kent ayrıca st. Nicholas'ın doğum yeri olduğu için önemlidir. Patara'ya üç gözlü bir kapıdan girilir. En önemli yapılarından birisi kumlar altında kalmış tiyatrosudur.

ANTALYA MÜZESİ

1922 yılında Süleyman Fikri Erten tarafından kuruldu. Önceden Kaleiçi'nde Alaaddin camii, daha sonra Yivli Minare'de faaliyet gösteren müze 1992 yılında bugünkü binasına taşınmıştır.

Müze 13 teşhir salonu ile bahçe ve açık sergi galerilerinden oluşur. Salomlarda bereketli Antalya topraklarının ilk insanla başlayan, günümüze kadar adeta kesintisiz süren binlerce yıllık öyküsü kronolojik olarak didaktik sergilerle izlenebilmektedir. Koleksiyondaki eserlerin büyük bir bölümü bölgede yapılan sistematik kazılarda elde edilmiş, etnografik eserler de uzmanlarca yine yöreden derlendi. Özellikle Roma çağlarına ait eserler bulunup bu müzede sergilenmiştir. Antalya, Türk, Alman, Amerikan, Fransız, Avusturyalı, İngiliz arkeolog ve bilim heyetleri tarafından kazı ve araştırmalar yapılmaktadır. Müze 1988 yılında Avrupa Konseyi Ödülü aldı. Müzenin bölümleri; Çocuk bölümü, Prehistoya Salonu, Müze Kurtarma Kazıları Salonu, Tanrılar Salonu, Küçük Eserler Salonu, İmparator Salonu, Mezar Kültürleri Salonu, Mozaik Salonu, İkona Salonu, Sikke Takı Salonu, Etnografya Salonu.

ANTALYA'DA BULUNAN MEDRESELER

Antalya merkezinde Cumhuriyetten önce, şu medreselerin bulunduğu tespit edilmiştir. Çoğu, yıkılıp kaybolan bu medreseler şunlardır : Murat Paşa Medresesi (halen sağlamdır), Müsellim Medresesi (halen sağlamdır), Kesik Minare Medresesi, Karakaş Medresesi, Karatay Medresesi (bina halen sağlamdır), Varsaklı Mehmet Efendi Medresesi, Meydan Medresesi, Sürmeli Medresesi, Canmülk Medresesi, Ahi Kız

Medresesi, Hacı Naim Efendi Medresesi, Hatuniye Medresesi, Susam Medresesi, Çömlekçi Medresesi, Şeyh Sinan Medresesi, Değirmenönü Medresesi, Ak Mescid Medresesi, Çukur Medresesi, Aşık Doğan Medresesi.

Cumhuriyetten önce, ilçelerde ise; 49 medrese bulunmaktaydı. Elmalı, Korkutelli, Akseki Medreseleri pek çok alim yetiştirmiştir.

ANTALYA'DA BULUNAN TÜRBELER

İslam Dini'nde olmamasına rağmen; muhterem kişilerin türelerine mumlar yakıp, bezler bağlayıp, adaklar adayıp, kurbanlar kesip hatta; türbenin yanında namaz kılarak dertlerden kurtulma, isteklere kavuşma eylemi, cahil ve okumuş her kesimde sürüp gitmektedir. Her dinde bu tür davranışlara rastlamak ilginçtir.

Antalya'da bulunan bazı türbeler şunlardır: Zincirkıran, Mehmet Efendi Türbesi, Nigar Hatun Türbesi, Abdal Musa Türbesi, Akşebe Türbesi, Şeyh Sinsn Türbesi, Ahi Kız Türbesi, Şeyh Secaeddin Türbesi, Sinan-ı Ümmi Türbesi, Vahhab-ı Ümmi Türbesi.

ANTALYA'NIN DOĞAL YAPISI

Gün Batarken Akdeniz

Dünya üzerindeki yeri : Antalya, Asya kıtası ile Avrupa Kıtası'nı birleştiren Anadolu Yarımadası'nın (Türkiye'nin) güneyindedir. Akdeniz bölgesi içinde önemli bir kenttir. Kuzeyinde Isparta ve Burdur illeri, kuzey doğuda; Konya Karaman illeri, doğuda; İçel, batıda; Muğla ili ile sınır komşusudur. Güneyde ise sayısız ve eşsiz doğa güzellikleriyle Akdeniz'i kucaklar.

Antalya ili; 36, 06' ve 37, 21' kuzey enlemleri ile, 29, 14' ve 32, 27' doğu boylamları arasındadır.

Yüzey şekilleri; Antalya'nın kuzeyinden denize paralel olarak uzanan Toros Dağları, ilin kuzey sınırını çizmiştir. Şehrin doğusunda denizden uzak ve denize paralel olarak uzanan bu dağlar; ilin doğu şeridinde geniş, verimli ovalar oluşmasına neden olmuştur. Bu ovalarda karpuz, Kavun, pirinç, pamuk, susam, muz, zeytin, narenciye çeşitleri yanında çok etkin bir şekilde turhandacılık da yapılır. Dağların bu şekilde Akdeniz'le barışık uzanması; Antalya'nın doğu sahillerine uçsuz – bucaksız, uysal, sığ, kumsal plajları da doğa harikası olarak meydana getirmiştir.

Antalya'nın batısında ise; Toros Dağları, sık sık denize dikey inmektedir. Bu durumda başka bir güzelliği hazırlamıştır. Antalya sahillerinin batı bölümünde birbirinden güzel, insanı büyüleyen tabii koylar vardır. Hatta; Yeni Liman (Arapsuyu'ndaki) yapılmadan önce, kış aylarında Antalya Limanı'nda (Yat Limanı şimdiki) barınamayan gemiler Adrasın'a kaçardı.

Antalya'nın doğusunda Taşeli Platosu, batısında Tekeli Platosu vardır. Bu platolar arasında yer yer yüksekliği 2500 metreye varan dağlar yükselir. Bu dağlar; Göçerlerin yaz aylarında özledikleri, hayvanlarını otlatıp besledikleri, suyu otu, bol eşsiz doğa güzelliklerine sahip yerlerdir.

Antalya topraklarının % 79,9'unu dağlık alanlar teşkil eder. Eğimin % 20'nin üzerine çıktığı alanlar ise; 12.000 kilometre kare kadardır.

Antalya'nın Bazı Dağları Şunlardır :

AKDAĞ : Elmalı Ovası'nın güneybatısındadır. Muğla'ya kadar uzanır. Tepelerinde oyuklar, keskin sırtlar vardır. Tabii göller, sulak çayırliklar, kar çukurları Akdağ'ın güzelliklerindendir. Akdağ 3.086 metre yüksekliktedir. Etrafındaki tepeler ise;(Göklen Gediği, Gevenli Gedik, Kargalı Gedik) 2.000 metrenin üzerinde yüksekliklere sahiptir.

SUSUZ DAĞLAR : Kıbrıs Deresini doğusundan Avlan Gölü'ne kadar uzanır. Elmalı Ovası'nın arasındadır. Tepeleri kubbemsidir. 10 – 15 metre kareden 6 kilometre kareye kadar genişliği olan sayısız çukurlar, Susuz Dağlar'ın özelliğini teşkil eder. Dağın üst kısımları yaz aylarında su kaynaklarından yoksundur. Bu nedenle Susuz Dağlar diye isimlendirilmiştir. Aynı; bölgede 2.409 metre yükseklikte KOHU DAĞI'da vardır.

ALACADAĞ : Kohu Dağı'ndan güneye doğru uzanır. Kaş ve finike ilçelerini birbirinden ayırır. En yüksek tepesi; Toylak Karlığı Tepesidir. Yüksekliği : 2.336 metredir. Alacadağ orman bakımından çok zengindir. Akdeniz'e dik olarak iner.

Gün Batarken Beydağları

BEYDAĞLARI : Tekeli yaylası'nın doğusundadır. Avlan Beli Geçidi'nden, Korkuteli – Yazır Köyü'ne kadar 80 km'lik bir alana yayılmıştır. Düzgün bir sıradağdır. Ancak; yer yer ulaşılması imkansız yarıklar ve oyuklar vardır. Beydağları : 3.070 m yüksekliğe sahiptir.

TAHTALI DAĞ : Kıyı sıradağlarının en yükseğidir. Yılanlı Dağı, (Kandilcik Dağı) Hasan Dağı, Sarıçınar Dağı bölgenin önemleri dağlarıdır. Sarıçınar Dağı; bölgenin en yükseğidir. (1.811 m)

GEYİK DAĞLARI : Antalya'nın doğusunda Taşeli Platosundadır. En yüksek tepesi : 2.809 metredir. Göçmenbeli Geçidi'nden Oğuz Yaylasına kadar uzanır. Yarıklarında ve çukurlarında her mevsim kar eksik olmaz.

Antalya'nın dağları, eşsiz doğa güzelliklerinin yanında tarihi eserlerle doludur. Şimdi bile, çıkılmaz, ulaşılmaz görünen bu dağlarda, eski çağlara ait sayısız şehir kalıntıları, tiyatro binaları, surlar, mezarlar, çarşılar, sarnıçlar, su kanalları, pınarlar vardır. Orman ve bitki örtüsü bakımından da son derece zengin olan Antalya Dağları; Kızılcıam, Karaçam, sedir ormanlarını hala korumaktadır. Defne, kekik, dağ çayı, zeytin, harnup (keçiboynuzu), böğürtlen, yabani çilek, yabani armut gibi pek çok bitkiler Antalya Dağları'nı süsler.

Yazları; serin ve temiz havası, soğuk suları ile Antalya Dağları doğa sevenlerin özlemle aradıkları mekanlardır. Kış aylarında ise, ayı dağlar, kış sporları merkezine dönüşür. Tünektepe, Kış sporları için her geçen gün biraz daha gelişmektedir.

Antalya Dağları'nın tepe yükseklikleri :

Beydağları : 3.070 m., Akdağ (Sallamaz Tepesi): 3.024 m., Akdağ (Ziyaret Tepesi): 2.591 m., Geyik Dağları : 2.560 m., Manar Tepesi : 2.450 m., Kohu Tepesi : Görece Dağı : 2.366 m., Alacadağ (Taylak Karlığı Tepesi) : 2.336 m., Sarp Dağı : 2.004 m., Akdağ (Dumanlı Dağı) 1.973 m., Akdağ (Karakuz Dağı) : 1.450 m.

OVALAR

Antalya yüzölçümünün % 12,9'unu ovalar oluşturur. Kasaba, Finike, Kale, Tekirova, Elmalı, Korkuteli, Bozova, Antalya, Aksu, Serik, Manavgat, Alara, Alanya, Antalya'nın ovalarıdır. Bu ovalarda yetişen turfanda sebze ve meyveleri, pamuk ve

pamuk ürünleri ülke dışında da görülmektedir. Son zamanlarda seralarda turfanda kavun, karpuz bile yetiştirilmektedir.

AKARSULAR

Antalya'nın akarsuları; dağlardaki yer altı su kaynaklarından ve kışın bol yağıştan beslenir. Kurak yaz aylarında suları azalan ırmaklar, zirai sulamada da kullanıldığı için zaman zaman cıızlaşırlar. Eskiden bu akarsularda alabalık başta olmak üzere sazan, çiçek, yayın, yılanbalığı, sirez gibi pek çok balık yaşırdı. Günümüzde kontrolsüz avlanmalar, zehirli zirai ilaçlarbu balıkların neslini tüketmektedirler.

Manavgat Irmağı, Aksu Çayı, Köprü Çayı, Dim Çayı, Düden Çayı, Eşen Çayı, Devrense Çayı, Alara Çayı, Karpuz Çayı, Antalya'nın başlıca akarsularıdır.

GÖLLER

Bölgenin tabi gölleri; Karagöl, Girdev Gölü, Söğüt, Pazar Gölü, Ova Gölü, Avlan Gölüdür.

Baraj Gölleri : Oymapınar, Alakır, Korkuteli. Kırkgöz Gölü , kuruduğu için göl kimliğini yitirdi.

Bu göllerin dışında, Beydağlarında, genellikle yaz aylarında kuruyan pek çok, küçük, tabii göllerde vardır. Bilimsel metodlarla balıklar ıslah edilip, çoğaltılmaya çalışılmaktadır.

Antalya'da pek çok yer altı gölü mevcuttur.

TOPRAĞIN KULLANIM ORANI

Antalya toprağı şu oranlarla kullanılır:

Verimli Antalya Toprakları

Tarım alanı :441.974 hektar (%21,5)

Mera alanı : 46.850 hektar (%2,3)

Orman alanı : 1.172.004 hektar (%57)

Taşlık, çalılık alanı : 394.912 hektar (%19)

Bataklık alanı : 3.360 hektar (%0,2)

YÜZEY ŞEKİLLERİNE GÖRE TOPRAĞIN DAĞILIMI

Dağlar ; 1.573.859 ha. %76

Ovalar ; 268.513,5 ha. %12,9

Platolar; 222.720,5 ha. %10,7

Yaylalar; 10.407,5 ha. %0,5

İKLİM

Antalya'da Akdeniz iklimi hüküm sürer. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar; ılık ve bol yağışlıdır. İlin kuzeyindeki yaylalarda ise; kara iklimi ağır basar. Yıllık ısı ortalaması 18 – 19 derecedir. Isının sıfırın altına düşmesine ender rastlanır. Kış aylarında zaman zaman meydana gelen don olayları turfandacılık ve narenciye işleri ile uğraşanları korkutmakta ve zarar vermektedir. Kış aylarında, Kuzeyden soğuk rüzgarlar eser. Yaz aylarında ise, Öğleden sonraları denizden meltem rüzgarı eser ki bu da insanların serinlemesine yardımcı olur.

BİTKİ ÖRTÜSÜ

Antalya'nın bitki örtüsü iklimine uyar. Kısa, bodur makileri bölgenin karakteristik bitki örtüsüdür. Yangın ve düzensiz kesim nedeni ile kıyılardan ve yollardan uzak dağlara çekilmiş olan ardıç; sedir, kızılçam, Suriye Meşesi, Saçlı Meşe, Palamut meşesi, Mazı Meşesi, Lübnan Meşesi, Yabani Zeytin, Antalya dağlarında bol miktarda vardır.

Dağların eteklerinde ise; Harnup (keçiboynuzu), defne, lavanta, kekik, ladin, kocayemiş, katran ardıcı, firenk inciri gibi bitkiler mevcuttur.

Antalya ovalarında ise; turunçgiller, muz, elma, armut, erik, ayva, incir, zeytin, seftali, kayısı, nar, ceviz gibi bitkiler yetiştirilmektedir.

Damlataş Mağarası

ANTALYA'NIN MAĞARALARI

Toros Dağları kuşağının eteklerinde kurulu olan Antalya ili, mağara oluşumu yönünden ülkemizin en zengin ilidir.

Bugüne kadar kurulmuş olan mağaralar birkaç kişisel araştırmacı ve grubların çabalarıyla ortaya çıkmış olup araştırmalar yeterli değildir. Onun için her an yeni ve önemli mağaraların bulunması olasıdır. Şimdiye takriben 500'e kadar mağara içinde birkaç tanesi uluslar arası önem taşımaktadır.

Turizme açılan sadece Prehistorik Karain Mağarası ile Damlataş Mağarasıdır. Bu iki mağaradan başka en kısa zamanda turizme açılması gereken dört mağara vardır ki bunların isimleri;

1 . Altınbeşik – Dödensuyu Mağarası : İbradi İlçesinin Ürünli köyü yakınlarındadır. 2 . zaman kalkerleri içinde bulunmaktadır. Mağaranın çıkış ağzında, takriben 125 m. Derinliğinde, bir yer altı gölü, orta kısımların üst kısmında da doğal bir köprü vardır. Giriş kapısının doğal güzelliğinin manzarası muhteşemdir. Mağara içindeki bu büyük yer altı su sistemi, kuşuçuşu 100 km'den fazla uzunluğuyla, dünya yüzündeki en uzun ve en büyük karst sistemlerinden biri olarak "İlmi Turizm" bakımından dünya yüzeyindeki araştırmacılara taktim edebileceğimiz doğal değerlerimizden biridir.

2 . Kocain Mağarası : Eski Antalya – Burdur asfalt yolunun 30 km'sinde bulunan Pınarbaşı'nın biraz ilerisinde kuzeydoğu yönüne doğru sağa sapan ve Karataş – Camiliköy – Kilik ve Ahırtaş köylerine ayrılan yoldan gidilmektedir. Büyük bir giriş ağzı vardır. Kocain Mağarası kretase yaşlı (ikinci zaman) kalkerler içinde bulunmaktadır. Memleketimizin en büyük (boşluğu) meydana gelmiştir büyük bir çöküntü neticesinde. Mağra ağzında Prehistorik (tarih öncesi) devirde, sonra romalılar zamanında iskan edildiği anlaşılr. İçinde çimentolu sarnıçların bulunması önemlidir. Mağara iç içe meydana gelmiş iki salon ve iki boşluğu ayıran dev dikitlerden oluşur.

Didim Mağarası : Alanya ilçesindedir.

Mavi Mağara : Kaş – Kalkan arasında deniz kıyısındadır.

Diğer mağaraların isimleri ise şöyledir.

Dumanlı Mağaraları ve Yer altı Nehri (Manavgat – Antalya)

Kırkgözler ve Mevlana Mağarası (Antalya)

Düdenbaşı – Düden şelalesi ve Varsak Mağarası (Antalya)

Tilkiler Düden Mağarası (Manavgat – Antalya)

Elmalı – Karagöl – Düden Mağarası (Elmalı – Antalya)

Sakaltutan Mağarası (Akseki – Antalya)

Kadı (çatak) Mağarası (Alanya – Antalya)

Yalan Dünya Mağarası (Gazipaşa – Antalya)

Handos Mağarası (Akseki – Antalya)

Akpınar Mağarası (İbrada - Akseki – Antalya)
Koyungöbedi Mağarası (Akseki – Antalya)
Gavurini Mağarası (Akseki – Antalya)
Çatdere Düdeni Mağarası
Kembos Ovası Mağaraları – Büyük Düden Mağaraları ve Feyzullah'ın Düdeni
Düden Mağarası
Oruç Düdeni Mağarası (İbradi – Antalya)
Karadağ Mağarası (Cevizli – Akseki – Antalya)
Düdecik Mağarası (Cevizli – Akseki – Antalya)
Akseki Çayırönü Düden Mağarası (Akseki – Antalya)
Deniz Mağaraları: Kapıtaş – Mavi Mağara (Kaş – Kalkan)
Gelidonya Burnu (Kırlangıç burnu) Mağarası
Antalya Deniz Mağaraları
Aşırılı Deniz Mağaraları
Kekova Adası Deniz Mağaraları

Antalya turizmi için önem taşıyan Karain Mağarasını ve Damlataş Mağarasını kısaca anlatırsak;

KARAIN MAĞARASI

Antalya'ya 30km'e uzaklıkta kuzeybatı yönündedir. Tarih öncesi değeri olup araştırma çalışmaları sürmektedir. Mağarada kemikler, taş aletler, toprak araç ve gereçler, incir ve buğday fosilleri, hayvan dışkıları, yanmış kömür parçaları, bize geçmişe dair önemli bulgular verir. Karain Mağarasının çevresinde Öküzini, Çarkini, gibi bir kaç mağara da bulunur.

DAMLATAŞ MAĞARASI

Antalya'nın Alanya ilçesinin batı kenar sınırında bulunur. Amenajmanı yapılmış nadir birkaç mağalarımızdandır. Denizden 100 m uzaklıktadır. Mağaranın giriş ağzı

denizden birkaç m. yüksekte bir zamana ait yarı kristalize kalker içinde (mermer) bulunur.

Galip Dere bu mağaranın değer kazanmasında büyük rol oynamıştır. Astımlı hastalara mağara havasının iyi geldiğini ileri sürmüş ve turistlerin ilgisini arttırmıştır.

Yukarıda belirtilen mağaralar dışında yine ilimizin ilçelerinde bulunan Finike'de İncirli Mağara, Kalkan'da Güvercinlik Mağarası, Alanya'da Korsan İni (Kızlar Mağarası), Aşıklar Mağarası, Fosforlu Mağara'da önemli mağaralarımızdadır.

ANTALYA'DA BULUNAN MADENLER

Alanya → Barit, fosfat, zımpara, alüminyum, kuvarsit
Akseki → Linyit Kömürü, alüminyum, dolomit, şist
Gazipaşa → Mermer, kurşun, manganez, kuvarsit, barit
Serik → Fosfat, krom, manganez
Manavgat → Fosfat, krom
Gündoğmuş → Zımpara, barit, alüminyum
Kumluca → Magnezyum, alüminyum
Kemer → Taş kömürü
Finike → Asfalt
Kaş → Asfalt

Bunlardan başka Antalya'da; altın, amyant, bakır, maden kömürü, demir, kurşun, grafit, toryum, çinko, gümüş, civa, onikis gibi madenler vardır.

ANTALYA'NIN ÇAĞLAYANLARI

Antalya ilinin irili ufaklı sayısız çağlayanları vardır. Başlıcaları Manavgat, Kurşunlu, düden, Homa, uçarsu, İskender, Varsak çağlayanları.

ANTALYA’NIN DOĞAL PLAHLARI

Konyaaltı, Arapsuyu, (1 ve 2) Boğacı, Reşat Adası, Lara, Mermerli, Adalar, Karpuz kaldıran Plajı, Sarısu orman kampı ve plajı, Topçam Plajı, Çaltıcak Plajları şehir merkezinin en önemli tabii plajlarıdır. Doğal olarak bunlardan başka otellerin plajları da vardır.

ANTALYA’NIN İÇMELERİ VE KAPLICALARI

Antalya’nın önemli kaplıcası yoktur. Yalnızca Sırat Deresi Kaplıcaları yöre halkının itibar ettiği bir yerdir. Sarısu ve Demre içmelerinin sindirimi ayarlayıcı olduğu saptanmıştır.

Konyaaltı Plajı

ANTALYA’NIN GEZİ VE MESİRE YERLERİ

Merkezde; İnönü Parkı (Karaalioğlu Parkı) 12 Eylül Koruluğu, Kepez Düzlerçamı, Güver Uçurumu, Düden Piknik alanı, Gençlik Parkı, Topçam, Atatürk Parkı her mevsim gidilebilecek yerlerdir.

Merkez dışında mesire yerleri; Belek Mesire Yeri, Gömbe Yaylası, Elmalı Yaylası, Korkuteli Yaylası, Beşkonak, Çağlayan (Manavgat), Side (Manavgat),

Pınarbaşı (Manavgat), Ulaş (Alanya), Dimçayı (Alanya), Türbeniyaz (Alanya), Sarmaşıklı (Akseki), İmrasanbaşı (Akseki), Üzümdere (Akseki), Gölbaşı (Akseki), Gökliman (Finike), Çatallar (Finike), Tatlı Çay (Finike), Pınarbaşı (Gündoğmuş), Taşağıl (Gündoğmuş), Gündere Köprüsü (Gündoğmuş), Adrasan (Kumluca), Çıralı (Kemer), Gödene – Kemerköprü (Gündoğmuş),

Verimli Toprakların Ürünleri

EKONOMİK YAPI

Antalya, tarihi zenginliği ve doğal güzelliğinin yanısıra ekonomik yapısı bakımından da Türkiye'nin önemli kentlerinden biridir. Bölgenin ekonomik işinde tarım, turizm, ticaret ve sanayi, en önemli unsurlardır.

Verimi oldukça yüksek olan Antalya toprağında buğdaydan, mısıra, susamdan, pamuğa, portakaldan, muza her türlü ürün yetişmektedir. Sebze ve meyve üretimindeki zenginliği yönünden de Türkiye'nin merkezi konumundadır. Bölgede sera ile üretim son yıllarda büyük gelişme göstermiş. Turfanda sebzenin %60'ı bu bölgede üretilmektedir. Son yıllarda turizm ve turizm yatırımları denilince yatırımcılarında, tatile çıkmak isteyenlerinde aklına Antalya gelmektedir. 1577 km uzunluğundaki kıyı şeridinde Tekirova, Çamyuva, Kemer, Beldibi, Kent merkezi, Bellek, Manavgat, Side ile

Alanya'da pansiyondan 5 yıldızlı otel ve tatil köyüne kadar son derece lüks turistik tesisler vardır. Antalya'nın sanayisi ise saura ve hava kirliliği yaratmayacak şekilde olmuştur. Tesisler çoğunlukla organize sanayi bölgesi, serbest bölge ve çevre yolları kıyısında kurulmuştur. Kentin on eski ticaret örgütü 1998 yılında 112. kuruluşunu kutlayan Antalya Ticaret ve Sanayi Odası'dır. Odanın 30 bine yakın üyesi vardır. Antalya Sanayici ve İşadamları derneği ise kısa süre içinde kentin ekonomik gelişimi açısından önemli projeleri hayata geçirmiştir.

SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPI

Bölgede bugün bile tiyatrosuyla, agorasıyla ayakta duran antik kentler insanoğlunun görkemli geçmişini günümüze yansıtır. Bu görkemli geçmiş Antalya'nın çok zengin bir kültürel yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Yaşam biçimini büyük ölçüde Türkler ve Türkmenler belirlemişlerdir. Bu yaşam biçiminde ailenin reisi babadır. Özellikle köylerde baba, karar verici durumundadır. Göçer denilen yörüklerin inanışları, beslenmeleri, yaşayışları, elsanatları kısaca gelenek ve görenekleri ile bölgede özgün yaşam biçimini geliştirmişlerdir. Kırsal kesimde ise kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması sonucu yavaş yavaş değişiklikler olmuştur. Ancak turizm olgusunun süratle yaygınlaşması sonucu halkın yaşam ve kültüründe hızlı bir değişiklik yaşanmıştır. Dil meslek eğitimi veren kurslar artmış moda yakından izlenmeye başlamıştır. El sanatları içinde en yaygın olanı Döşeme altı bölgesinde dokunan ünlü döşemealtı halılarıdır. Halıların tamamı yündür. Genellikle kırmızı ve lacivert renkler egemendir. Deve ve deve ayağı motifleri bulunur. Bunun dışında Akseki'de çeşitli motiflerle süslü tahta kaşıklar yapıp Anadolu'nun diğer kentlerine gönderilir. Alanya'da ise süs tabakları üzerine değişik desenler çizilerek hediyelik eşya olarak satılır. Geleneksel giysiler hemen hemen kalmamış gibidir. Ancak özel günlerde giymek için saklanan zeybek giysileri vardır. Yollu basmalardan yapılmış giysileri kadınlar düğünlerde giyer. Alanya ve çevresinde ise erkekler şalvar denilen pantolonları halen giymektedir. Türk yemeklerinin yanı sıra uluslararası mutfaklardan örnekler sunan restoranlar vardır. Antalya bölgesine özgü bazı yemekler şunlardır ; Kölle, Arapaşı, Dometes Civesi ve Hibeş.

SOSYAL HAYATA GENEL BAKIŞ

Şimdiki Anatalya'da sosyal hayat en üst seviyeye ulaşmıştır. Merkez İlçe içerisinde geleneksel adetler artık terk edilmiş çağın getirdiği yeniliklerden yararlanılmaktadır. Ancak ilçelerinde ve köylerinde eski örfler devam ettirilmektedir.

Antalya'nın 1948 – 1955 yıllarında sosyal hayata genel bir bakış atıp Antalya'ya has özellikleri anlamamız mümkün olacaktır.

Antalya şehir merkezinde şimdiki gibi turfandacılık yoktu. Sebze, meyve fazlaca üretilmezdi. Bugünün Kırcami mevkiinde usta bahçıvanlar; o tarihlerde tarlalarda susam, darı(mısır), karpuz, kavun üretiliyordu. Bahçelerde ise; Lahana, ıspanak, turp, domates, patlıcan, biber, fasulye ve şalgam yetiştirilirdi. Maydanoz, dere otu, marul, semiz otu, tere gibi yeşillikler çok az ekilirdi. Nüfus'da az olduğu için rağbet görmezdi. Onbeş bin civarında Antalya'lı vardı. Şehir merkezinde oturanlar tamamen birbirlerini tanırlardı. Öğle yemeğine gidenler veya namaza gidenler dükkanını kapatmazlardı.

Her köyün ve her yörenin kendine has uğraşı vardı. Ve o özelliği ile anılırdı. Antalya merkezindeki halk; küçük el sanatkarları, memur ve küçük üreticilerden oluşurdu. İşçi, sınıfı yok denecek kadar azdı. Yalnız gündelik çalışanlar vardı onlarda bilinen ailelerdi.

Komşuluk ilişkileri çok düzgün ve iyiydi. Evler o zamanlar taş ve çamurla yapılırdı. Mali duruma göre damlar, ya kiremitten ya da sazdan olurdu.

1950'li tarihlerde Antalya merkezlerinde; üreticilikle uğraşan halk, ürünlerini at, eşekle pazara getirirdi. Şimdiki Belediye İşhanı karşısındaki kebabçılar çarşısı o zamanlar Antalya sebze ve meyve haliydi. Otopark olarak tanzim dilen Belediye İşhanı arkasındaki yerde üzeri kapalı; dört tarafı açık, büyük halk pazarı vardı. Semt pazarları yoktu.

Antalya merkezinde ve yörelerinde, zengin toprak ağaları vardı. Halkın büyük bir kısmı bu ağaların çiftliklerinde ortakçı (yarıcı) olarak çalışırdı. Ağa tohumluk buğdayı, mısırı, susuamı karşılıksız olarak verirdi. Toprak iki öküzün çektiği karasabanla sürülürdü.

Antalya yöresinde pek yaygın olan hasırlar, sicim'le (kenevir lifinden yapılmış ip) dikilerek içinde ürünler saklanırdı. Halkın alım gücü zayıftı.

Bahçelerde, artık kenarında bol miktarda dut ağaçları vardı. Duttan; kaynatılarak pekmez elde edilirdi. Keçi boynuzu (harup) pekmezi de çok sevilirdi. İpek böcekçiliği yaygın olarak yapılırdı. İpek böceğine "BÖCÜ" denilirdi.

Arıcılık; küçük çaptadır. Kara kovanda yapılır.

Bataklıklar bol olduğundan; sivrisinekler, resmen şehri istila ederdi. Sıtma Mücadele Kurumu; sivrisinekleri hala yok edemedi ama sıtmayı yendi. Her ailaeye kağıda sarılmış 3 –5 sarı renkte Kinin hapi dağıtılırdı.

Antalya'da içme ve sulama suyu sıkıntısı vardı. Eşeklerin semerlerinin iki tarafındaki ağaçtan yapılmış sandıkların içine yerleştirilmiş gazyağı tenekesinden su tenekesi haline getirilmiş kapaklı tenekelerle içme suyu satılırdı. Kuyular, önemli ölçüde içme suyunu karşılıyordu. Her evde olmasa da her sokakta mutlaka bir kuyu vardı.

Beydağlarından getirilen karlar yayla pekmezi ile karıştırılırdı. Çikolatayı tanımayan çocuklar için müstesna bir içecekti.

Tel dolaplar; Antalya evlerinin, mutfakının değişmez eşyasıydı.

Antalyalı insanlar yemeği sıcak severlerdi.

O tarihlerde Antalya insanı denize pek rağbet etmezlerdi. Yüzme bilenler parmakla sayılacak kadar azdı ve mayoyla denize girenlere pek iyi gözlen bakılmazdı.

Gençlerin sinemaya gitmesi; gidebilmesi büyük bir olay olurdu. Pazar geceleri veya Çarşamba öğleden sonraları dışında görülen öğrenci; disiplin kurulunca cezalandırılırdı. Kahvehanelerde görülmek ise affedilmez bir suçtu.

Antalya tarihin tüm devir ve kültürlerini özümsemiş bir şehir. Roma'yı, Orta Asya Türklerini, Afrika ve Arap Yarımadası Araplarını sentezlemiş bir beldedir Antalya!...

Arapsuyu dolmuşlarına binerken insan kendisini Afrika'da, Üç kapılarda Roma'da, Arap Said Camiinde Mekke'de, Tekeli Mehmet Paşa Camiinde Osmanlı'da Söğüt'te hissedebilir. Her kış; şimdiki modern otel ve motellerin yükseldiği yalıya çadır kurup, kışlayan Mani Dede'den dinlenen masallar Orta Asya'ya götürürdü.

Bu sebeple Antalya'nın gerçek yerlisinin bulmak için; Güzeloba, Göçerler, Muturna (Perge) gibi yörüklerin her yıl periyodik olarak göçük kondukları yerlere uğramak gerek! Bu sizi; Toroslar'dan Orta Asya'ya götürecektir...

ANTALYA'DA 1948-1955

KIZ İSTEME: Miras bölünmesin diye genellikle akraba evliliği yapılırdı. Gelin olacak kızın ahlakından, zenginliğinden önce asaletine önem verilir. Oğlan anaları kızları hamamda beğenirdi. Beşik kertmesi azda olsa görülürdü. Beğenilen kızın yakınlarından veya tanıdıklarından dünürçülük yapılması istenirdi ve ilk önce kız evinin ağzı aranırdı. Kız evinde oğlanı sorup soruşturur ve ilk istemede kız verilmezdi, “ Önce delere, ninelere soralım” denirdi. Tekrar gelmesi söylenir ve tekrar kız istenir. Nişandan önce takılar konuşulurdu. Başlık parası da vardı buna ağırlık denirdi. İstenen kızın verilmesine söz kesme denir. Kızın babası veya dedesi söze başlardı.

“Allah'a inancımız, Peygamber'e saygımız sonsuzdur. Kızımızı istemeniz bize şeref verir sorduk, soruşturduk, büyüklerine danıştık, Bizde münasip gördük, Allah hayırlı geçinme versin” derler ve artık kız ile oğlanın düğün hazırlıkları başlamıştır.

Hoca önce bir Kur'an okur ve ikramlar yapılır. Artık düğün ne zamansa ona hazırlık başlardı.

Nişanlıların konuşması, görüşmesi, kızın evine bayramda gelmesi yasaktı. Ancak bu kural sonradan yumuşatıldı. Köklü aileler nişandan sonra dini nikah kıyarlardı.

Kurban bayramında oğlan evi, kız evine kurbanlık koç gönderirdi. Bu koçu göndermemek saygısızlık sayılırdı.

Nişan düğününde kız evinden bir eşya (bardak, tabak, kaşık, çatal ...gibi) çalınır, damat adayına götürülerek bahşiş alınır.

Düğünlerde yağlı pehlivan güreşleri, at yarışları mutlaka olmasa bile yapılırdı. Gelin alma cuma akşamına rastlardı. Gelin almada damat arkadaşları tarafından kaçırılıp bahşiş istenir. Cuma akşamı yemek verilirdi. Dini nikah önceden kıyılmış olsa bile tekrar kıyılırdı. Zıfaf gecesinde işini bitiren damat çıkıp bir el ateş atardı.

Özel eğlencelerde "garı oynatmak" diye dansöz oynatılırdı. Kadınlarda kocalarına pek kızmazlar, gülüp geçerlerdi.

Düğünlere davet şimdiki gibi kartlar gönderilmezdi. Kumaş, havlu, çorap, gömlek, bardak .... v.s. gibi eşya gönderilir burada "OKU" denirdi. Götüren kişilere "OKUCU" veya "ÇAĞRICI" denirdi.

Düğüne gelen misafiri, davulcular "CEZAYİRİ" denen bir hava çalarak karşılardı. Gelinler, başlık denen bir kemeri kafalarına takarlardı. Ve düğünden sonra gelin ata binip giderdi.

Düğünden önce gelin ve yakınları hamam kiralarlardı. Geline kına yakılırdı. Düğünden önce gelinin eşyaları oğlan tarafından bir grub tarafından evi düzenlenirdi.

Düğünde kına gecesi mutlaka yapılırdı. Kızın arkadaşları gelir. Özel ağıtcılarla gelinin ağlaması sağlanırdı. Son bölümde geline kına yakılırdı. Kınanın bir parçası oğlan evine gider ve bahşiş alınırdı. Kına gecesinden sonra gelin alma olurdu

Gelin alma genelde öğleden sonra yapılırdı. Kız evi üzgün, erkek evi neşelidir. Silahlar atılarak gelin alınır. Kızla beraber yengesi de gelir.

Gelin evine gelince attan veya arabadan inmez ve para ister. İnene kadar herkes para toplar.

Diş Dirgiti : Yeni doğan çocuğa yapılan yemek türüdür. Dişi çıkan çocuğa yapılır. Yanında ayran, şıra, limonata verilir. Eğlence yapılır.

Tuz Düğünü : Yedi günlük olan bebeğe yapılır. Bir leğen içinde tuzlu su ile yıkanır. Yanında misafirlere içecek ikram edilir. Anne yıkayan kadınlara el ağırlığı denen hediye verir. Bebek doğan evde üç, yedi hatta kırk gün bahar kaynatılıp misafirlere verilir.

Sünnet Merasimi : Sünnet olacak çocuk atla gezdirilir. Sünnet düğününde yağlı güreşler, at yarışları da yapılırdı. Sünnet olacak çocuk tahta oturtturulur. Eğlence yapılır. Daha sonra ki gün mevlüt yapılır. Sünnetten sonra hediyeler verilirdi.

Kadın ve Süsleme : Her yerde olduğu gibi kadınlar süsüne düşkün idi. Çeyiz sepetinde mutlaka allık, pudra, sürme, kına bulunurdu. Saçlarının uzunluğuyla övünürlerdi. Uzun saçlarını örmek ve kına yakmak önemliydi. Başlarına oyalı yazma eşarp ile örterlerdi. Gelin ola kızın kulak hizasında bir tomar kesilir buna zülûf denirdi.

Yaşlı Kadın ve Genç Kızlar

Giyim Kuşam : Şehir merkezinde genç ve orta yaşlılar ceket pantolon giyerler memurlar kırıvat takardı. Kadın ve kızlar yine farklı değildi ancak kesinlikle bugünden kısa giyinmezlerdi. Aşırı makyaj yapmazlardı. Uzun topuklu ayakkabıları giyerler takılar genelde altındı. Boncuğa rağbet etmezlerdi.

Kenar mahalle ve köylerde adamlar şalvar giyer pantolon ceketini bayramlarda, Cuma namazlarında giyerlerdi. Kadınlarda üst donu, gömlek giyerler önlerine bağirtlak denen kumaş bez takarlardı.

Ev Dekarosyonu : Evler taş, duvar ve ahşap olarak inşa edilirdi. Tavan yüksek olurdu. Kamış (saz) damlı evlerde eskiden Antalya'nın kenar mahallelerinde ve köylerde vardır. Buda fakir olduğunu gösterirdi. Evlerde ayrı bir misafir odası bulunur ve bu odada küçük bir hamam bulunurdu. Duvarında koyun postu namaz kılmak için asılı dururdu. Namazlığın üstünde tesbih bulunurdu.

YÖRESEL YEMEKLER VE YİYECEKLER

Yemeklerin de kırmızı biber, domates salçası, karabiber, limon suyu, nar suyu, sarımsak, soğanı bol kullanır. Yemekler yağlı olur acı az yenir.

Antalyalıları için “ Tatlıya bile limon sıkırlar “ diye bir espiri vardır. Doğrudur.

Meşhur yemekleri şunlardır ;

Kölle, hibeş, saksagan beyni, katmer, soğan aşısı, soğan közleme, papara (ekmek aşısı), fasulye piyazı, diritme, ev makarnası, ev tarhanası, ev eriştesi, bulgur aşısı, semiz otu salatası, badem aşısı, kazayık aşısı, goyaguru salatası, un bulamacı, hoşmerim, bazlama, mısır ekmeği, ziyara, kumru, keş, keşkek, borana, hacı veli, arapaşı, kumbar (lubar) dolması,.....v.s.

Turşular ise ;

Biber, salatalık, şalgam, lahana, pathcan, erik, elma, armut, kavun, havuç, domates, karpuz...v.s.

Antalya'da yeşilliksiz sofraya oturulmaz. Fındık turbu, havuç, roka, tere, dere otu, semiz otu, fesleyen, maydanoz....v.s.

Çorbalarından ala çorba, un çorbası, paça, nohut, mercimek, tarhana, pirinç, kelle, bulgur en fazla yenenlerdir.

Tatlılardan ise bestel (incir pestili), zerde, güllaç, şeker kamışı, pekmez, patlıcan, turunc, kiraz, vişne, arap kadayıfı, dut pekmezi, üzüm pekmezi, kızılçık, ahu dudu şarapları, şışartma, balkabağı tatlısı, sarıburma.....v.s.

Çerezleri; Kavurga, Susam kavurması, yer fıstığı kavurması, ay çiçeği, meyva kuruları (kak'da denir.) leblebi, Çitemik, Tirmis, Süt mısırı, Çıtlık ..v.s.

Doğadaki tabi yiyecekler ise körmən (Yabani Soğan), öküz göbeği, kuzu kulağı, mantar, ekşimek, zingit (yabani armut), Cızgara (anasonlu bir bitki), ebegünci, pelit (palamut), keçi boynuzu, gayakus (kaz ayağı), labada, pathcan yemişi, dut, incir, yabani üzüm...v.s.

El Sanatları

El Sanatları : Antalya'da kadınların ellerinde iğne oyası ayrı bir önem taşır. Şimdi rağbet azdır. Çünkü zordur. Çeyizde oyalar önemlidir. Halı, çul, keçe, pazarlarda satılır. Artık bunlara fazla önem verilmez. Teke kılından çul dokunur. Tahta kaşıklar, tokuçlar, tahta tokmaklar işlemelidir ve satılır. İşlemeli kapılar ve beşikler, senitler, oklavalalar, pencere kafesleri ,raflar, ocaklıklar, sepetler, at arabaları, sürgüler vardır.

Antalya'da hasır dokumacılığı da yaygındır. Dokuma işlerinde başarılı yöreler vardır.

Antalya insanının tümünde mutlaka av silahı vardır. Av hayvanları çoktur. Genellikle kuşlar avlanır. Domuz, çakal, tavşan, porsuk, üveyik, bildiricim, toy, çavuş kuşu, ördek, kiral, çamırçıl, çukka, bozlak, çula, turaç avlanan hayvanlardır. Leylek ve kumru, kırlangıç kutsal sayılıp öldürülmezdi.

Balık türünün en önemlilerinden ala balık, yayın balığı, sazan, sires.....v.s. vardır. Avcı kediler bıldırcın gibi kuşları avlarlar yemeden sahiplerine getirirler.

Cenaze Töreni : Cenaze arabayla gitmez sala koyulur ve taşıyanlar sevap kazanır. Ölümünden sonraki üçüncü günü, kırkıncı, elliikinci günleri mevlid okutulurdu. Cenaze sahibine tüm komşular yemek getirir hep beraber yenirdi. Ölenin eşi kırk gün geçmeden evlenemezdi. Çarşıda su dağıtmak camilere halı kilim hediye etmek, ampul, gaz yağı yakmak hediye etmek ölen için hayır sayılırdı.

Antalya'da mezarlığa kabristanlık da denirdi. Ölümü yaklaşan kişiye zemzem suyu vermek makbul olurdu.

Antalya Ağzı : Antalya'da halk "k" sesini "g" sesi olarak söyler. Örnek **Angara**.

- "i" sesi "e" sesi olarak söylenir. Eyi mi?

- Bazı kelimeler yumuşatılır. Ulan – ülen

- Sessiz harflerin önüne kelime yapısı ve ses uyumuna göre ince sesli harf işlave edilir.

Iramazan, İlimon, İlazım.....

- Yılan kelimesi İlan diye okunur.

- Konuşma dilinde ; kalın ve ince ses uyumuna farkında olmadan uyulur.

Elma – Alma

- "t" sesi "d" sesi olarak söylenir. Tilki – Dilki Mehmet – Memed

- Bazı kelimeler ses uyumuna göre olduğu halde değiştirilir. Ömer – Umar

- Fiillerde ise konuşma dilinde sesli ve sessiz harflerde eksiltme ve değişimler yapılır. Geleyim – Gelem, Gidivermek – Gidivemek .....v.s.

Ninniler : Anne sevincine veya tasesine göre çocuđuna uyutmak için söylediđi basit türkülerdir.

- Eeee...eee... uyusunda büyüsün ođlum
- Askere gitsin ođlum
- Pařalar olsun ođlum
- Anasına baksın oğlum....
- H, h derim, bir Allaha
- Çocuđuma uykular ver Allah!
- Yavrum büyür inşallah!
- Herkes desin, maşallah.

Maniler : Her yörede olduğu gibi, Antalya yöresinde de geçmiş yıllarda maniler, insanların sevgi, nefret ve üzüntülerinin anlatmak için önemli bir araç olmuştur.

- Manici başı mısın?
- Cevahir taşı mısın?
- Sana bir mani drsem
- Koynunda taşır mısın?
- Masa üstünde lle
- Bayıldım gle gle
- Duydum yavıklım evlenmiş
- Gensin gle gle

Masallar : Masala şöyle başlanır ;

- “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde koca karı varmış...”

- “Bir varmış, bir yokmuş... Allah’ın kulu çokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde deve tellal iken, sinek berber iken, canavar kasap iken, katır silahtar, eşek mühürdar iken ben annemin beşiğini tıngır mıngır salları iken.....”

Masallar genellikle şöyle biter ;

- “ Gökten üç elma düşmüş.....Biri sana, biri bana, biri masal anlatana....”
- “Masal masal maniki. Kuyruğu vardır oniki. Onikinin yarısı, tilki, çakal derisi....Bana anlattı birisi.....Yoktur masalın gerisi....”

Folklor

TEKE YÖRESİNİN HALK OYUNLARI

Antalya, Isparta, Burdur, Muğla illerine ve köylerine TEKE YÖRESİ denir. Bu yörelerin geleneksel oyunlarını birbirinden ayırmak mümkün değildir.

Yöre insanların çoğu “ YÖRÜK “ ve çeşitli aşiretlere aittir. Tahtacı denilen alevi yörükleri vardır. Teke yöresinde ilk akla gelen zeybeklerdir.

Zeybek oyunları ; bir çalım, bir eda, bir kasılma, ile oynanır ki cesaret mertlik ve vücudun dinçliğinin, kuvvetliliğinin gösterilmesi amaçlanır.

Zeybekler iki grupta toplanır. Ağır ve kıvrak. Yine kadın ve erkek zeybeklerde vardır. Zeybek oyunları yine kıyı, dağ, ova diye üç grupta toplanır.

Tekke yöresinin oyunlarının isimleri :

1 – Ağır Zeybek	5 – Kadın Zeybekleri
2 – Kıvrak Zeybek	6 – Kaba Ardıç
3 – Kırık zeybek	7 – Teke Zortlaması
4 – Kesintili Zeybek	8 – Hado, Boğaz havaları

Bu sınıflama oyunlardaki figür ve kıvraklık müzik ve tatımlara göredir. Örnekler Al yazma zeybeği, Gaz amed, Çay benim çeşme benim zeybeği ağır zeybeklerdendir.

Serenler zeybeği, sarı zeybek kıvrak zeybeklerdendir. Tavas zeybeği, Avşar beyi zeybeği, kazım bey zeybeği, iğnem düştü yerlere, karabaş koyunu, yayla yolları, Alibey, güllük, dağlı oyunları diğer zeybek türlerindendir.

Yörede müzik aletleri ; saz, cura, kabak kemane, tırnak kemane, sipsi, dümbelek, tef, leğen, bakır, kazan, davul, zurnadır.

Teke yöresinin erkek giysileri şu parçalardan oluşur;

1 – fes	6 – kolon
2 – boşu (yazma)	7 – çakşır
3 – kepe (cepken)	8 – yün çorap
4 – göynek	9 – çarık
5 – şal	

Teke yöresi kadın giysileri şu parçalardan oluşur. Yazma, kebe, üç etek, şalvar, çorap, çarık, fes, puşi, şile bezi gömlek.

A – Fes

B – Oyali yazma

C – Üç etek (Zıbın)

ÇOCUK OYUNLARI

Çocuklar kız ve erkek ayrı oynamayı tercih ederlerdi. Oyunların isimleri şunlardır. Körebe, saklambaç, sek sek, çizgi atlamaca, köşe kapmaca, esir almaca, misket (bilye), birdir bir, ara kesti, çelik çomak, estepeta, degama, çingirak, kızgın taş.

KOCAKARI İLAÇLARI VE TEDAVİLERİ (1948-1955)

Uyuyamayan, fazla ağlayan, huysuzluk yapan çocuğa afyon verilir. Haşhaş tohumu tavada kavrulur, havanda dövülür. Buna; AFYON denirdi. Yaralanmalarda; yaranın üzerine işlemek, tütün basmak, at-eşek pisliği basmak gibi adetler vardı. Korkan birinin damağını çekmek, nişastalı su içirmek de yaygındı.

Yaralara tuz basarak tedavi etmek. Bu sünnet tedavisinde yaygındır. İt dirseği (arpacık hastalığı) ne karşı; gözün üzerine bir parça ekmek konur, bu ekmeğin bir köpek tarafından alınması sağlanır. Böylece hastalık geçer. Bel kayması, ağrıları; bel çekilerek ve çignenerek tedavi edilir. Soğuk algınlığı, kusma, baş ağrısı gibi hastalıklara; kekik yağı, tenel yağı, elma yağı kullanılır. Yine bel ve sırt ağrılarına; KUPA VURULUR. Kupa çekmekle; şişen cilt; jilette kesilerek kanı akıtılır. Romatizmal ağrılara; sırt ağrılarına; Tarhana, bulgur ve yöresel otlardan yapılan yakılar meşhurdur. Kırık ve incinmelerde; katran karışımı yakılar vurulur. Nazar ve ruhsal hastalıklar için; nazar boncuğu ve muska yaygındır. Kırık ve çıkıklar için genelde doktora gidilmez. İsim yapmış çıkıkçılar tercih edilir. Nane de solunum yolları ve soğuk algınlığında bolca kullanılır. Korkan birine şekerli su içirilir.

BATIL İNANIŞLAR (1948-1955)

Elbise, çorap gibi giysiler tümü vücutta (giyilmiş durumunda) dikilmez veya yamanmaz. Kısmet dikilir, kapanır.

Bir işe Salı günü başlanmaz. Sallanır, bitmez, zamanında olmaz.

Kapı eşiğinde oturulmaz. Şeytan çarpar, aileden biri ölür.

Gece tırnak kesilmez. Günahtır.

Bir kadın, erkeğin önünden geçemez. Erkeğin işleri kötüye gider. Kısmeti kesilir.

Evde kaldığında , kısmeti kapandığına inanılan kızlar için; türbelere, yatırlara, adaklar adanır, bezler bağlanıp, mumlar yakılırdı. Böylece kısmeti açılırdı.

Yeni evlenmiş ve yeni doğum yapmış kadın; kırk gün başka bir doğum yapmış kadının yanına gidemez. Yolda karşılaşırsalar dahi yol değiştirirler. Buna uyulmazsa; kadını al basar, çocuğa kırk düşer. Bu hastalıktan kurtulmak için, çocuklar kırklanır. Kırklanmak; deniz kıyısında toplanan kırk tane taşın bir kabta kaynatılması, su ve taşların kabdan çıkarılmadan, çocuğun dört yol kavşağında yıkanması şeklinde olur.

Nazara inanılır. Korunmak için; ziyarete gelenlerden bir parça alınır. Bu yakılarak tütsü yapılır.

Cuma günü; namaz vakti geçinceye kadar çamaşır yıkanmaz, süpürge süpürülmez, temizlik yapılmazdı. Bereketin süprülüp fakirliğe yol açacağı düşünülürdü.

Tırnakları ilk kez kesilecek çocuğa; babasının cebinden para çektirilir. Böylece eli ekmek tutan bol kazançlı, biri olacağına inanılır.

Bebeğin kuruyup düşen göbeği, cami avlusuna gömülür. Böylece onun iyi huylu olacağına iyi bir tahsil göreceğine inanılır.

Kafa kafaya vuruşulduğu zaman; tekrar vuruşulur ve yere üç defa tükürülür. Aksi halde kel olunur.

Hidrellez gününün akşamı, arzu edilen, kavuşulmak istene insanın veya eşyanın adı bir kağıda yazılır. Üç ihlas ve Fatiha sureleri okunarak ya denize atılır, ya da gül ağacının altına gömülür. Böylece istenen olur.

Cenazenin üzerinden kara kedi hoplayarak geçerse; o ölünün hortlayacağına inanılır. Göğsünde beyaz kıllar olan insan, çok merhametli olur.

Ellerin önde ve arkada bağlanması, uykuda bacak arasına konulması; kısmetin kapanmasına sebep olur.

Kedi öldürmek çok günahtır. Bu günahtan kurtulmak için, 7 cami temizlenir yada 7 camiye süpürge dağıtmak gerekir.

NAZAR İNANCI (1948 – 1955)

Antalya'da nazar değmesine inanılırdı. Hala bu inanç sürer. Özellikle gök gözlü insanların gözlerinden korkulur. Çünkü; gök gözün nazarı, canlıyı çatlatır, öldürür. Nazardan korunmak için; nazar boncuğu, altın olmaya takılar, muskalar, alna gibi eşyalar kullanılırdı.

Nazardan korunmak için; veya nazar değenin kurtulması için; kurşun dökülür. Kuşunu el almış yaşlı birisi dökebilir.

Bir insanı, bir eşyayı, öven kimsenin; "Maşallah" demesi istenir. Eğer demezse uyarılır. Uyarı sözü olarak da "Kıçında, tavuk, boku var!" denir. Nazar; sadece insanlara değil, eşyalara ve hayvanlara da değer. Bu nedenle; Antalyalı, nazardan korunmaya özen gösterir. Hayvanlara "Al" bağlanır. Nazardan kurtulmak için; iyi ve güzel şeyler, saklanır söylenmez veya kötülenerek anlatılır.

Nazardan korunmak için; at nalı, soğan, sarımsak, çörek otu, şap, ağaç motifleri, muskalar araç olarak kullanılır.

RÜYA TABİRLERİ (1948 – 1955)

Rüyalar mutlaka bir yakına, bir büyüğe anlatılır. Dinleyen: "hayırlı olsun, hayırdır inşallah" der. Eğer rüyayı gece anlatıyorsa; anlatan "gece değil, gündüz derim" diyerek söze başlar. Rüyaların gece anlatılması uğursuz sayılır. Rüya kötü ise; "rüya tersine çıkar" denilip, hayra yorulur, teselli verilir. Olumlu güzel ise; abartılarak açıklanır.

Görülen şeylere göre bazı rüya tabirleri;

Rüya da, polis veya jandarma görmek : Resmi bir işin olacağına, devlet işi...

Ölmek,i öldürülmek : Ömrünün uzadığına.

Kur'an okumak, okunanı dinlemek, okutmak : İmanın güçleşmesine,,
Güvercinin ağızdan çıkıp gitmesi : İmanın gitmesi,
Para görmek, para harcamak : Dedikoduya uğranacağına,
Şeytan görmek : İyi bir dost edinileceğine
Ağlamak : Mutlu olunacağına,
Balık görmek, tutmak : Kısmete kavuşmak, şansın açılacağına

BÜYÜ (BÜĞÜ) (1948 – 1955)

Büyücülük, çok kötü sayılır. Bu nedenle; büyü yapanlara ve yaptıranlara : “Büyüle büyüle can veresice!” diye, beddua edilir. Buna rağmen yinede büyü yapan ve yaptıran vardır.

Kendisine kızılan kimsenin; eşyasından, saçından gizlice temin edilir. Bu büyücüye verilir. Büyücü, bu eşyayı bir takım büyüler yaparak, o kimsenin kısmetini bağlar. Amaç; aç kalması, para kazanmaması ise bu gerçekleşir. Aynı yöntemle, kızılan kimsenin sidikliği bağlatılır. Karı ile kocanın, nişanlıların arasını açmak için de büyü yapılır. Büyüde; büyü yapılacak kişni eşyaları, saç, sakalı gibi pis eşyalar kullanılır.

Büyüler, kötülük için olduğu gibi, iyilik için de yapılır. Karı – kocanın birbirlerini sevip, bağlanmaları için, sevimli ve hoş görünmek için ŞİRİNLİK büyüleri yapılır.

Kötülüklerden, nazardan korunmak için; MUSKA yapılır. Muska; kağıda yazılan sihirli sözlerin, Kur'an ayetlerinin üçgen şeklinde dürülüp, muşamba ile kaplanmasıdır. Boyuna, pazuya, bele takılır. Elbiselere de takılabilir. Çocuğu olmayan, çocuğu yaşamayan kadınlarda bu dertlerinden kurtulmaları için muska yapılır. Muska, büyüden farklıdır. Muska'da; savunma, iyiliğe kavuşma amaçlanır.

Büyünün tesirinden kurtulmak için; karşı büyü yapılır. Buna büyüü bozdurmak denir. Veya;”büğüü bozdurmak” da denir.

ANTALYA’NIN İLÇELERİ

AKSEKİ, ALANYA, ELMALI, FİNİKE, GAZİPAŞA, KUMLUCA,
MANAVGAT, SERİK, GÜNDOĞMUŞ, İBRADI, KALE, KEMER, KAŞ,
KORKUTELİ VE MERKEZ İLÇE’DİR.

Sonuç

Gözlerime düşen bu manzarayı acaba başka bir yerde görmek mümkün mü? Kar ve deniz iç içe girmiş insanları kucaklarken hayran kalıyorum. Evet Antalya herşeyiyle muhteşem bir kent özelliğı taşımaktadır. Geçmişinde barındırdığı medeniyetleri, türbeleri, camileri, minareleri, surları, kuleleri ve daha birçok tarihi tiyatrolar, mezarlarla zengin bir kültür merkezi durumundadır. Tüm bu güzel boynu bükük eserlerin yanında teknoloji harikası binalar, işhanları, gökdelenler v.b. ile bir bütün olduğu ilk bakışta görülür.

Artık Antalya yirmi katlı binaları, gökdelenleriyle güneyinde bulunan denize kucak açmış durumdadır. Tepeleri karlı dağlar kuzeyinde bulunur ki mis kokan çam ağaçlarının kokusu, denize coşarak koşan şelalelerine hayran kalmayan yoktur. Denize set çekmiş kale gibi falezleri Antalya'nın en güzel doğa harikasıdır Antalya'nın!....

Düzlerçamında sık çam ağaçlarının sık çam ağaçlarının arasında inip Konyaltı plajına varyantlardan inmek ve denizin tüm güzelliğı ile gökyüzüyle birleşmesini görebilmek herkesin hayali olsa gerek..... Tüm bunlar içinde huzur bulmamak mümkün mü?

Bu kitapta Antalya'ya genel bir bakışla beraber gelişen, güzelleşen kentin tüm güzelliklerini de görmek mümkündür.

“Cennetten bir parçasın Antalya!”

KAYNAKÇA

1 – “Antalya’nın Dünü Bugünü”

Mustafa Uysal

2 – “Dünya Kenti Antalya”